

**Tuwanuä, Poli iqu kinganä
1 Korinä
pmeqä iquauŋqä äqäkqe
Yätamakqä kuknuä hinuiqänjä iquvi**

Poli iqu qua täu äpmaminŋänŋaŋi, anjä-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naqänänjä-tänjä inŋiyi. Jisasi Iqueqä kuknuä anŋui, anjä-himqä Korinä iuŋi, Poli iqu-ganä awä ätuminŋe. Itanŋa qokä-apäkä iqisanjä hŋqua, iqueqä wäunjuä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenŋä aquvä qäm-bŋqä ipäqäkuwi. Inäqe Poli iqu iquau ävämetä, wäunŋui hŋgi-mända yätŋqä uwqanŋa, hanjä-iqe quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvä qänätqätanŋuwä iquau äwimakqe. Iinŋä etanŋi Poli iqu tuwanuä tä, qunŋi kŋuä iqä anŋuä ävätä, quwqä hanjä-iqe jänä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Korinä iu pmetanŋuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, hanjuä witanŋi, quwqä suqä anŋui qui imäkŋqä iinŋe, Poli iqu äwäwa kiinjä im-inŋe. Iqu kuknuä, qokä-apäkä ämanänjuwä iqua, suqä jänänŋi imäkäpu pmapŋqä iinŋä ätätä äqäkqe. Ga Dŋä Änŋuä Iqu, quwqä qanä uwqeunŋi, jänä iwimäkätŋqä hinuinä mäqunŋuä iqanŋpŋe, hanjä-iqe wimeqä iunŋä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä haeqä mamäupŋqä suqä anŋuänänŋi imäkqäpŋqä iinŋetä, Dŋä Änŋuä Iqu näqŋqetä, yänänäqŋqetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau hinŋi vätnŋä iinŋetä, ätätä äqäkqe. Inŋi yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkonŋuwä iqua, anŋi vaupnuwä iinŋä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, hanjä-iqä huitanjä-huitanjä ämaminuwinŋe, Poli iqu kuknuä anŋui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwinŋä iinŋä ätnänjä iqä näqŋqä mapŋqä,

yätamakqä äwikqe. Bukä tquesañä saptä 13 iquenqe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä kuapanäñi, kiinjä äwinyätqäüä. Iqinjä Poli iqu suqä ämaqeunqä äwiñqä iutañiqä ämotquakqe. Goti Iqu nätmätqä äñgui qokä-apäkiu ävätnqä iutañi, suqä ämaqeunqä wiñqe, kiñganänjä eä, huiziunji ämäwqätäüä.

Poli iqu, tuwanuä tqeñqä kukñuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwiñqä dutañi, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäqämqä änändowatkqä iquñi. Itanga Sostenisi, neqä neyämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iqu, nyitä anä äpmeñue. ² He añä-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquenyqä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpñqänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänjä im-imä äp-makäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iquatä, eequenä Iqueqänänqä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänjä-quvi. ³ Neqä Goti Apiqutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmetpñqä emäqinyä.

Poli iqu, Goti Ique “änguiqä” ätukqenqä

⁴ He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñätanguwitani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapätñqä iñqe, nyi Iqueni, “Äñguiqe” hiunji ique-ique ätuätqänjä. ⁵ He Kraisi Ique ämuänñätanguwitani, Goti Hanjuwä Iqu he äwa miqänqä nätmätqä aanjä kuapanä etapätqätangqetani, näqñqä äñguänänjä-tänjä epu, kukñui awä iinä ätätqänjä. ⁶ He iinjä imäkätqätanguwitani, Kraisi Iquenyqä kukñuä ne awä etätunquä di, hesänji häukuä witanqce äyä ämotquetqäüä. ⁷ Iutañi täñgani, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anqumä quvepñqä hiñuä äqämbu

äpmapiyänġani, wäunjuä imäkqenġä näqġe, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä imnä vqetani, he hġquenyqä äwa miqä pmetpnä. ⁸ Iqu anġumä äpätqänġani, he quvqä maeqä pmetanġpi eqänäninġä diġe, he quuvqä yänänäqġqä eqäka wätqätanġpi yätamakqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutäni ämuännanä asänä pmetaninġquä ae ätänaikqä eänġe, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkänique. Goti Hanjuwä Iqu iinġä imäkätqätanġqä iunġe, nyi Iqueni, “Änġuicqä” hiunġi ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatġuwinġä (1:10-4:21)

Ämiqä huitanġä iquauġqä, kukġuä mäkä hunġenġä

¹⁰⁻¹² Iqä nyämaqäuä, ämaqä, Kloisä iiyqä anġu anä äpmerġuwä hui henyqe, tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitani, hġqua tiinġä ätätqänäuä. ‘A, ne kukġuä qäte, Poli ique wiyänqunä!’ Itanġa hġqua, ‘Iyääi, ne kukġuä qäte, Apolosi* ique wiyänqunä!’ Itanġa hġqua, ‘Isääi, ne kukġuä qäte, Pitä ique wiyänqunä!’ Itanġa hġqua, ‘Oeyä, ne kukġuä qäte, Kraisi Ique wiyätunġueqä!’ ätätqänäuä.” He iinġä itqänuwinġe, nyämaqäuä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, manġä yänänäqġqä tiinġä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hġqunä inġä äpmapu, kġui naqä-hġqunä indqänäpu, nätmätqä eeqäpnänġä imäkäpiyä iuni asänä imäkqanġpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hġqunä enġe, he iinġä ändumäkmbu äpmerġuwi, äänä etanġiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvqenġä zä-huätati äunätmä äpäkonġqätanä? Aanġeqä! Ä he asġä ämakuwi, Poli iqunäuä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä!
¹⁴⁻¹⁵ Nyi asġi, Klispusi iquesä, itanġa Gayusi iquesänä

* 1:10-12 Wäunġuinġä 18:24-19:1

äwqäkqeqä. Itanğa huiziquenä, nyita mämeqä ikuwä imñi, tängaņi, ämaqä hui, “Ne asñi, Poli iqu iqueqä yoqeta änaqäkqetaņi, ique qänaknä ävätqäņunä” matqä ipnä. Iiņqe, Goti Hanjuwä Iqueņi, “änguiqä” ätuätqäņä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä anju anä äpmeņuwä iutänä äwqäkqeqe. Iñäqe, nyi asñi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi maqñqe.

¹⁷ Nyi ämaqä kuapänä asñä maqiyqä ikqe, ii tiinñqe. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asñä qäyäkiquämqä mänändowatqä ikqe. Iqu nyi, Iqueqä kukñuä äņguä we-huñqä-täņi, awä täkiqämqänä änändowatkqe. Itanğa kukñuä iinñä iqueņi, awä ätätmäņgani, ñqä kñuä iutaņi, kukñuä äņguä äwi-iqe ämetmä, matqä itqäņä. Nyi kukñuä iinñi, ñqä kñuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äuñgqeqä kukñui, yänänäñqä maeññqä qui imäkqämñinñi.

Goti Iqueqä yänänäñqetä, suqä kñuä äņguä iwäsäuqetäņi, ii Kraisi Iquvqä

¹⁸ Zä-huätatä iqueñqä kukñuä awä tqanğqe, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänğqä äpmeņuwä, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmatqä hiñğinğä eñqä-mañä etanği, äqunätqäņä. Iñäqe ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qui mimäkñğänğqä änyä-hänñä inequmuatätñqä iqune, kukñuä iinñi, Iqueqä yänänäñğqä, añğumä änävauqumuatätñqä etanği, äyä äqunätqäņü. ¹⁹ Ämaqä, “Kukñuä ii, nätmatqä hiñğinğeqä” ätätqäñuwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, kukñuä tiinñä äqänä äwi.

“Nyi ämaqä, äņguä iwäsäuqänğqä näñğqä-tänñä iquauqä näñğqä ii, nätmatqä hiñğinğä eñqä-pa imäkmä. Ämaqä, kñuä qeiqinyä indqänäpu, ‘Iinñä imäkanä’ tqä iquauqä kukñui, häukuä mäwiqä yätñqä imäkmä.”†

²⁰ Itanği ämaqä äņguä iwäsäuqänğqä näñğqä-tänñä iqua, änänñqe? Ämaqä kukñuä-suqenğqä näñğqä iquauñqe,

† 1:19 Asayä 29:14

äänä tmqäti? Ämaqä, kukñuä äñguä ätuäpu, huizi iquauqä kñui mäñdi äkittqiyqä iquauñi, squä wimenquti? Quwqä näqñqä äñguä iñi, Goti Hanjuwä Iqu hingñqä imäkquänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä kñuä äñguä iwäsäuqä iutanñi, tiñjä imäkkqe. Ämaqä qua iutanñä iqua, iquauqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqä iutanñi, Goti Hanjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä itpnä. Itanğa Iqu tiññänqä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukñuinqe, hñqua hingñqä qäyä äqunätqätanğuwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hñqua, kukñuä iñjä iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, Iqu qu qui mimäkñqänqä, hñjä imäkäqumuatequänä. ²² Quuvqä heqäpñqä diñqe, Israitqä iqua, nätmätqä yänñänqñqä ämaqä mimäkqänñjä diganä hiñuä qumbñqä äwinyä. I etanği Israitqä qäyä etanği huizi iqua, qu kñui-ganä, “Ne kukñuä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänñi, tänğa äwiyätunque” mapñqä äwinyä. ²³ Inäqe, ne kukñuä awä ätäkitunque, ii Kraisi Iqu zä-huätati äunğqä iñqeyi. Iqu iñjä imäkkqä iñqe, Israitqä iqua, yänñänqñqä maeqä äqumbiyitanñi, quuvqä maeqiyqä iquayi. Itanğa huizi iqua, qu kukñuinqe, “Qäyunänñä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqänjuwitanñi, quuvqä maeqiyqä iquayi. ²⁴ Inäqe, Israitqä hñqunesä, huizi iquautanñä hñquatä, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati hunqenqä qätä äwiyanitänñi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänñänqñqenqätä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqätänñi, näqñqä ämetqänju. ²⁵ Quuvqä maeqiyqä iquauqä kñui, quvqä eñqe, tiñjä hitanğiyi. Hñqua kñui, “Goti Iqueqä näqñqä hui, qäyunänñä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqänjuwä-qe, iñjä ma, Goti Iqueqä näqñqä iñi, ii ämaqeueq, ämäwqätäuä. Itanğa hñqua kñui, “Goti Iqueqä wäunjuä imäkkqä huiunñi, Iqu yänñänqñqä maequeqä ämänätquenä” indqänätqänjuwä-qe, iñjä ma, Goti Iqueqä wäunjuä iñi, ii ämaqeueqä yänñänqñqä iunñi ämäwqätäuä.

²⁶ Ɔqä nyämaqäüä, Jisasi Iqu tääqä mänatqänğa, ‘Äänä-äänä äpmaminquätiyä’ tpu, kjuä indqämbu. Kuapänänjä hñquenä, ämaqä qua iutañä iuqä hiñuä iqinji, näqñqä maeqä pmetanğä, kuapänänjä hñquenä yoqä naqä maeqä pmetanğä, itanğa kuapänänjä hñquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqanğä äpmaminjuwi. He hiñginğä iinjä pmetanğuwä iutañä iquenä, tääqä äyä etätmakqe. ²⁷ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä kjuä qäyasäqi meqä iquautä, yänänäqñqä maeqä, hanjuä iquautä, atäunjuä ikqe, ii, Iqu ämaqä qua iutañä näqñqä kuapä-tänjä iquautä, yänänäqñqä-tänjä iquautä womba vätnğä iinğeyi. ²⁸ Itanğa Iqu atäunjui, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutañi quvqä enğä-panjä imäkätqänjuwä iquautä, äyä ikqe. Inji näqñqetä, yänänäqñqetä, yoqä naqetänji, ämaqe, ‘Nätmatqä iinjä iqua yätamäkkä neyänqiyä’ kjuä indqänätqänjuwä-qe, Iqu nätmatqä iinjä iqua, hiñginğä enğä-panjä imäkätñqä iinğe, ämaqä hiñginğä hñquau atäunjuä ikqe. ²⁹ Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii ämaqä hñqu, Goti Iqueqä hiñuä iqinji, kiqä yoqe haqeu mämatnämäunğä iquätñqeyi. ³⁰ Goti Iqu he tääqä i etätmakqetani, Kraisi Jisasi Ique ämuänänjä. Itanğa Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anğüä iwäsäunqänğä näqñqenğä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanğa Iquesanji, Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuä iqinji jänänänjä inemäkätä, Iqueqänğänä atäunjuä äneyätä, itanğa qui imäkñqä iuta anği inetmeqe. ³¹ Inji ne Goti Iqueqä kukjuä iunji, tii äqänänğä-pa imäkquatunque.

“Ämaqä yeeqä itä, ‘Nyi iinjä-iinjä iqunjqä’ ätätäqä iqu, ‘Ii, Naqä Iqu e inyimäkkeqä’ tätñqe.”†

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäkonğqenğä

---

† 1:31 Järämai 9:24

¹ Nyämaqäüä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwiñqä awä etätmängaŋi, nyi kukñuä äwiqetä, kukñuä yänänäñqä ämaqä, änguä iwäsäuqänqä näñqä-tänjä iqua ätätqänjuwitä, maetqä ikqä eä. ² “Nyi iquauñi, kukñuä awi, nätmätqä huitañä-huitañiñqä qäyä eänä ätätmä, Jisasi Kraisi Iquenyqätä, ä zä-huätati äunätä äpäkoñgqerñqätänä ätumuä” kñuä indqänätmitañi, awä äyä etkqe. ³ Nyi hesä anä äpmamängaŋi, yänänäñqä maeqä eämä, zä itmä, yäunuä-yäunuä-pqe kiinjä änyinmiñqe. ⁴⁻⁵ Itanga nyi Jisasi Iquenyqä kukñuä etätmängaŋi, he Iquenyqä quuvqä heqäpñqe, ämaqeüqä näñqä iuta ma, Goti Iqueqä yänänäñqä iuta, heqäpñqerñqä änyingqe. Inji nyi ñqä näñqqe ämetquetmä, he kñuä indqänqä tñänqä emäkmqä ma, Dñä Änguä Iqutä, Iqueqä yänänäñqetä, ämetquayñqä awä etkqe.

Dñä Änguä Iqu, änguä iwäsäuqänqä näñqqe Vqä-quvi

⁶ Änguä iwäsäuqänqä näñqqe, ne ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe, yäuä ae ikqä iquauñi, awä ätuätunqe. Näñqä ii, ämaqä qua täu tanga äpmeñuwä iquauqetä, ä qua täu miqä, Goti Iqu hiñgi iwimäkätñqä* iquauqetä, asänä hmanji. ⁷ Näñqä ne kukñuä awä etätunqe, ii Goti Iqueqä eä, zä äwämiñqä iyyi. Näñqä iquesañi, qäukuä qua mimäkqännga, Goti Iqu, ne Iqutä qäukuä yäñi anä pmeniquä diñqä, atäunuä ae ekqe. ⁸ Näñqä iñqe, ämaqä qua täu miqä iqua, mañqä emiñuwi. Qu näñqä hiqä eqe, Naqä Aanä Yänänäñqä-tänjä Iqueñi, zä-huätati maueqä iqäpninji. ⁹ Iqua mañqä emiñuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiinjä äqänä äwi.

“Nätmatqä, ämaqe hiñuä mäquñquä imiñuwä, ä qätä mäwiyqä imiñuwä, ä quwqä kñuä yändqänqä imnä kiuä

* 2:6 1 Korinä 1:28

mäwimeqä iminqä ii, ii nätmätqä Goti Iqu ämaqä Iquenyqä wiŋganyqä iquauŋqä näwinyä ekqä iyyä” äqänä.†

¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueqä näqŋqä zä äwämiŋqä iinji, Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu inemäkqanyqä iutaŋi, Iqueqä-kiuä nenyqä ätnänjä iqi, ae äyä itkimäkkqe. Dŋä Äŋguä Iqu, nätmätqä Goti Iqueqä kŋuä indqänqä yäpä imŋinqetä, nätmätqä ee-qänänjä huizinqetä qävqä äŋguänä itä, näqŋqä eänqetaŋi, iinjä inemäkänä. ¹¹ Ii tiinji. Ämaqä hŋqu, hŋquququeqä kŋui äänä ämeŋqä iunqe, näqŋqä maeqä yänä. Ämaqä hŋqueqä kŋuä indqänqenqe, iqueqä quuvqä, iqueqä yäpä iŋgisarjä iqunä, näqŋqä itänä. Inji Goti Iqueqä-pqe, asä iinji. Dŋä Äŋguä Iqunä, Iqueqä kŋuä iqenqe, näqŋqä hiätänä. ¹² Itanji ne dŋä ämakque, ii dŋä qua täutaŋä iquauta ma, Goti Hanjuwä Iquesanji. Iiŋinqe Goti Iqu nätmätqä äŋguä eeqänänjä nätapätŋqä ekqä iunqe, näqŋqä metatunquänänji. ¹³ Nätmätqä iinqe, ne kukŋuä awi ämaqä-qune neqä näqŋqeta maetqä itqänju. Dŋä Äŋguä Iqu näqŋqä nätapqanyqeta etätqänju. Inji näqŋqä Iqu änätapkqe, ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqueä yäpä iqi äpmejuwä iquaurji, ne ävätqänju.

¹⁴ Itanğa ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inqä iqu, nätmätqä Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iquesa äquvepätŋqä iinqe, “Nätmätqä iinji qäyasäqinjä” indqänätŋqe, mämeqä yänä. Näqŋqä iinjä iwäsäuqe, Dŋä Äŋguä Iquesanä etanji, ämaqä iinjä iqu näqŋqä maeqä etänä. ¹⁵ Ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqueqä yäpä iqi äpmeŋqä iqu, nätmätqä eeqänänjiŋqä äŋguänä iwäsäutä näqŋqä metänä. Itanğa Goti Iqueqä bukä iu äqäkqä-pa, iquerji, ämaqä hŋqu, “Änäändiyä” tä iqe, änä miwäsäuqä yänä. ¹⁶ Tuwanji tii äqänä äwi. “Ämaqä hŋqu, Goti Naqä Iqueqä kŋuä indqänqenqe, näqŋqä maeqä itä, ‘Iinjä-iinjä imäkiyä’ mätquä yänqiyä.”‡ Injaqe Dŋä Äŋguä Iqueqä yäpä iqi

† 2:9 Asayä 64:4 ‡ 2:16 Asayä 40:13

äpmeŋquä iquene, ne Kraisi Iqu kŋuä äänä indqänänqä iunqce, näqŋqä menä.

3

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, hiŋuiqänäni nyi kukŋuä awi, ämaqä, Dŋä Äŋguä Iqueqä yäpä iqi ae äpmeŋuwä iquau, ätuätŋqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiŋqä dunä äpmeŋuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqänuwä iquautä, ätuätŋqä-pa, äyä etkqce. ²⁻³ Inŋaŋi ymeqä dänä isua, ymiŋä woyqce maŋqä iquwä-pa, he kukŋuä yänänäŋqce, änä mämeqä etanŋuwiŋqä, nyi aŋuä enqä-pa kukŋuä haŋuinä äyä etapkqce. Ga he, hiqä enqä dunä pmetanŋä eqänätmä, “Tänŋaŋä-pqce he ymiŋä woyqce maŋqä yqänä ipŋqäüä” etqä. Suqä, naqä pmeqänqätä, hiqä hita-hiŋgukuatä äkasuwä tŋqä iutaŋi, he Dŋä Äŋguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua täutaŋä iqua enqä-panä asänänä enä. ⁴ Ii tiinji. Hŋquenä, “Nyi kukŋuä qäte, Poli ique wimqänä” tqanŋä, hŋquenä, “Nyi kukŋuä qäte, Apolosi ique wimqänä” ätätqänjuwi, ii ämaqä qua täutaŋä iqua enqä-ma äpmaka wätqätanŋpi ämotquequänä.

⁵ Inji he yenyqä näqŋqä mapŋqä diŋqce, nyi tiinjä etmä, “Ye qäquye, yoqä maiquve etanŋi, Naqä Iqueqä wäunüä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-kiuä wäunüä kikinä äyätapkqä iutaŋi, ye kukŋuinqä awä hetqanŋueänŋa, he Kraisi Iquenyqä quuvqä äyä eqiyätqänä.” ⁶ Apolosi iquä nyitäŋi, yeqä wäunui tiinji. Nyi nätmatqä piiki vowä mäwäwqä iqunä etanŋä, iqu zquvätŋqä eqä vqäwqä iquvi. Itanŋa Goti Hanjuwä Iqu bakä äukauäpu, naqä epŋqä Imäkqä Iquvi. ⁷ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä iquä, iquaqu yoqä maeqä, hiŋgiŋqce. Mä bakä äukauäpu, naqä epŋqä imäkqäwätŋqä Iqu, yoqä-tänjä Iquvi. ⁸ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä

iqutä, qäquaqu Naqä Iqueqä wäunüä imäkqä-quaquvi. Inji mbqä meqänġarġi, iquaquvqä wäunui äänä-äänä imisiyqä iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundä, itaŋga Apolosi iqtäni, ye Goti Iqueqä wäunui anä imäkätqänueä iquve etaŋgi, he Iqueqä wäunüä eŋqä-ma änyänuwä iquenji. Itaŋga he Iqueqä aŋä inänä etaŋgä, Iqu yqänä ämätätqäüä.

¹⁰⁻¹¹ He Iqueqä aŋä ämätinäjuwiŋqe, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenġi, aŋä siyaundqä eŋqä-pa etŋqä, ae ätekqetaŋi, ämaqä hŋqu änyähänä hŋqu-mända ämetä, haqeqi maquteqä yänqiyä. Inji Goti Iqu, qeqä wimänätä hiŋgi vqä iuta nyimäkqanġi, nyi-ganä, kukŋuä äŋguä Jisasi Kraisi Iquenqä awä etkqe, ii nyi aŋä imäkqänqe näqŋqä kuapänänġä-tänjunä eämä, aŋä siyaundqä yänänäqŋqänänä äqutekqä eŋqä-paniqä. Itaŋga ämaqä, he näqŋqä haqeqi etapätqänuwä iqua, qu ämaqä siyaundqä iquesa aŋä ämätäqisätqänuwä-panġä iinġä-quayi. Inji, iqua hŋqunä-hŋqunäni, quvqä-pqä mätqŋqä, hiŋui äŋguänä äqunäpu mätqäpnä. ¹² Ämaqä aŋä siyaundqä tqueqä haqeqi ämätäpiyanġarġi, hŋqua golqetä, silpaitä, hikä mbqä naqänqä imäkätqänuwitä, mätäpnä. Nätmatqä iinġä iqua, äŋguänänġä eä, äpakänä witäniqe. Itaŋga hŋqua, zä-yänjitä, qoetä, kuä-witqä yänjitä mätpnä. Iinġä iqua äpakänä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. ¹³ Qänakŋi, hiunji, Goti Iqu atauŋä ikqä iqu timäuwänġarġi, quwqä wäunüä iinġä imäkmitpqe, ätnänġäqi timäuanä. Hiunji iqu, tä eŋqä-panġä ätimäuatä, 'wäunui äŋguä imäkätqänuwiqä, ä quvqä imäkätqänuwiqe', tä iqunä iqunänä. ¹⁴ Ämaqä aŋä e imäkmitpqetaŋä hŋqu, iqueqä aŋi tä maŋqä äŋguä ämätinäŋqe, iqu iqueqä wäunuiŋqe, kimaŋi ämenä. ¹⁵ Inġä-qe, ämaqä hŋqu iqueqä aŋi quvqä etaŋgi, tä hämänä äŋgqe, ii tiinji. Iqu iqueqä wäunui aŋgi mimäkqä yäninġä, qui hämänä qe imäkŋgi. Inġäqe iqu iqueqä-kiuäni, tä maŋqä itä, quuvqenä äkitqä-

1 Korinä 3:16   11   1 Korinä 3:22

qe, kima meqä maequ, hänjä hea ique-ique pmetänä.

¹⁶ Hiqä-hiuäni, he Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä tññqä etangä, Iqueqä Dnjä Änguä Iqu, heyaqä yäpä imä äpmeñqenqe, he maññqätänä? ¹⁷ Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anji, ii pmua eä, Iqueqänqänä ämätññqenqe, ii he qäquenji. Iinjä dutañi, ämaqä hñqu, Goti Iqueqä anji qui imäkätqä etangutqe, Iqu iquenjä-pqe qui inä imäkänqiyä.

¹⁸ He quanjä ätnäpu, “Ne näññqä-tänjuneyqä” ät-nätqänjuwä iquenä, anjgumñi matqñqä änyingji. Inji ämaqä hiyaqä awä iqisañjä hñqua, ämaqueuqä hiñuä iqinji, änguä iwäsäuqänqä näññqä-tänjä-qua epiyinjä wopqä imitpqe, iqua, iquauqä hiñuä iqinji, näññqenqe äwa ipu qämä-qämänqä-qua äpmenjaqämbiyi, qänakñi Goti Iqueqä hiñuä iqinji, änguä iwäsäuqänqä näññqä-tänjä-qua anjgumä epnä. ¹⁹ Ii tiinjä dutañi. Qua täutañjä änguä iwäsäuqänqä näññqenqe, Goti Iqueqä hiñuä iqinji, ii qämä-qämä iqä enqä-pañjä iinj. Nätmatqä iinjqe, Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äqänä. “Ämaqä, ‘Ne änguä iwäsäuqänqä näññqä-tänjuneyqä’ kñuä ävätñqä hñqua, huiz-iquau ämäwqätäupñqä wäñuä imäkätqänjuwä iunji, Goti Iqu hiñi-hiñi iwimäkqanquti, quwä mäññguatmbnä.”* ²⁰ Itanğa Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä-pqä hñqu, inä äqänä. “Ämaqä äñguä iwäsäuqänqä näññqä kuapä-tänjä iqua, qu wäñuä nätmatqä äänä imäkññqä kñuä indqänqanqunqenqe, Naqä Iqu, quwqä kñuä indqänqä iinj, häukuä mäwqiyqä itñqä etanqenqä, näññqä ae äme.”† ²¹ Injä etanği, he ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqenqe, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänäñi, ii hiqä yätamäkqänqä eä. ²² Ii tiinjji. Poli iqunñä-qe, Apolosi iquñä-qe, Pitä iquñä-qe, qua tqunjä-qe, hänjä-pmeqä iquñä-qe, äpäkonqä iquñä-qe, nätmatqä tänğa äwiñqä-pqänjä-qe, qänaknda witäniqä-pqänjä-qe,

* 3:19 Jopä 5:13   † 3:20 Apqä Bukä 94:11

eeqäpnäni hiqeqä, etqä. ²³ Itanga he Kraisi Iqueqä etangä, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

4

Ämaqä, Jisasi Iqu kukjuä awä tuäkiqäpnjyä ändowatkqä iquauqä wäunjuinqä

¹ Ämaqä, kukjuinqä näqjqä etapätunquä iqunenyqe, he kjuä tiinjä indqängpjqänänji. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäunjuä imäqä-qua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kjuä indqänqä, zä äwämiqenqä awä ätätqänjuwä iquayqä.” ² Ämaqä, ämiqä hñqu, “Nyaqä wäunui, iqua änguänä imäqäpnjyä” kjuä indqänätä, quuvqä äwiyä ävätqä iquenyä imäqäpnjqe, iqua iqueqä kukjuä eeqäpnänjä iunji, qänaknä iqäpnjqe. ³ Itanga he nyaqä suqenqä änyiwäsäuwuwi, ä ämaqä tqu-tqu kukjuä mitqä anjä iunqä ändma äwätä kukjuä ämindqe, nyi iinqe äwäwa miqä danä itmä, “Ii nätmätqä aanjä wänqänänjapiyqä” kjuä änyänä. Nyi nqä-näuänji, nqä suqenqä miwäsäunqä itnqä iunji. ⁴ Nqä suqä-iwäsäunqä tämñi, hanjä-iqä maeqä, aquvā iqänätqänjä. Nqä-näuänji, tiinjä matnqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aanjä jänänänjunjqä.” Oee. Nyi änyiwäsäuatnqä Iqu, ii Naqä Iquvi. ⁵ Itangi tänganji, ne ämaqä näqjqä ävätunquä iquneqä wäunjuinqe, he miwäsäuqä pambu. He, hea Naqä Iqu anqumä quvepqnqänä, hiñuä äqämbu pmetpnjqe. Iqu inqanji, nätmätqä eeqänänjä hea wiqä imdanji ämetä, Iqueqä wehunqä iqi ämaitä, ämaquqä äwiñqe, quwqä qeqä-quuvqä imdanji ämetä, ätnänjäqi mainiqe. Inqanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäunjuä änätapkqä imäkätunquä iunqe, “Si änguä imäkätqänji-qe,” awi inga natäniqe.

⁶ Nyämaqäüä, he yesa näqjqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänänjqe, hui wiyä iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga ämaqä hñquenyqänä enyätä, huiziquenjqe maenqä

iqä dirqe, nyi kukruä ii ätqa äquvepqe, rqa-näunqätä, Apolosi iquenyqätä, ätätmä, ktqenä ämetqueqä. ⁷ Äsquki, si ne änewäsäutnqe, naqe, tqu ikimäkqeyi? Aanqe. Nätmatqä eeqänänjä ämejuwi, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyä epu, heqä yänänäqñqä iuta ämakuwänqänä hiqä yoqe haqä mamänätqätangä eqänätqänjä. Iiji, qäyu hmanji.

⁸ He kjuä tiinjä eyätqäuä? “Ne nätmatqä ängui, aanjä kuapänänjä-tänjune qe eequnä. Huiziqauw ämawqutäutanä, nätmatqä äwa miqänqä, ämiqä naqä iquatäni, asänänänänjä qe äpmequnä.” Auä, ne-pqe hesä ämiqä anä pmetunquä iinjqe, he ämiqä naqä-qakuä pmapñqe, nyi kiinjä änyinätqänä. Ho-ee, aanjä aanqe. ⁹ Nyaqä kjuä tämñi, tiinjänänjä indqänätqänjä. “Goti Iqu, kukruä awä tatonquä änandowatkqä iqune, naqä pmeqänqe mäwinqä itä, qua naqä mämä pmeqänqä äyä äpmuatänaikeqä. Iinjä pmetangquetäni, ämaqä pizqä äpäsätqänjuwä iqinyqä qäyä änatma äwäpu, ämaqä qua täu äpmejuwä iuqätä, ynaunjqä iquauqätä, hiñuä iqi pizqä qäyä, napäsqänqä.” ¹⁰ Ne Kraisi Iqueqä yoqä haqeu ämamäutunqe, ämaqä huizi iquauqä hiñuä iqini, näqñqä maeqänänjä pmetangquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne Kraisi Iqutä ämuännanitanji, ängüä iwäsäuqänqä näqñqe, aanjä kuapänänjä-tänjä äpmejunä” kjuä indqänätqänjä. Ne huizi iquauqä hiñuä iqini, yänänäqñqe maeqä, hanjä witangquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne yänänäqñqä-tänjuneyqä,” kjuä indqänätqänjä. Ämaqe, neyaqä yoqe haqeu mämänatnämäuqä ipu, yoqe heyaqenä haqeu äyä ämaetnämäutqänjä. ¹¹ Hiñuiqänjä duta tänja tiinji, hea kuapänänjängani, ne buayänqä dä äneyätä, eqänqä quväkä häuayqä äpmeñqe. Itanga neyaqä qäkä gquä-pqe, yäuä itä äpknätñqe. Ämaqe, hiñginäwa ptqä änapäsätqänjuwi. Ne quami ängüä

pmeqä diŋqe, aŋi hma etŋqe. ¹² Ymisarjä isuaunqe, neqä hipaitäŋi wäunuä yänjänäqŋqä itunqe. Ämaqe, kukŋuä quvqä natqanġuwänġaŋi, Goti Iqu äŋġuä iwimäkätŋqä diŋqe, ne Iquenġi yatŋqä ävätunqe. Qu quvqä inetqueqanġuwänġaŋi, ne qeiqinyä ämiwotunqe. ¹³ Qu nenyqä kukŋui, quvqä tuätqätanġä, ne kimaŋi, äŋġuä dinä ätuätunqe. Qu neŋi, nätmätqä tawä enqä-ma bi ae änaquvasämäkuwitaŋi, yqänä äpmaka äpäŋu.

¹⁴ Nyaqä kukŋuä yänjänäqŋqänäŋi, tuwanuä iu i äqänänqe, ii he womba mapŋqä maqŋqä eä. Oee. He ŋqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätŋqä iquenä etanġuwinqä, hiqä kŋuä indqänqe, we eomäkmqä diŋqä äqiyqä. ¹⁵ He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä epŋqä, yätamakqä eyqe, kuapänänjä-tänuenä qäyä etanġuwä-qe, qu heqä hinunua hmanji. Nyi-ganä kukŋuä äŋġuä we-hunqä-tänjinqä awä ti etqanġqeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänġanġuwänġa, iutaŋi nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itaŋgi he nyaqä suqä duŋi, qänaknä nyipŋqä iinġä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinġä imäkqäpŋqä diŋqe, nyi Timoti iquenġi henyqä ae ändowatqe. Iqu-pqe, ŋqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinġä änyinätŋqä-qu eä, Naqä Iqueqä kukŋuä eeqänänjä iunġi, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänġanġä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätŋqenqä, ämaqä im-imŋä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvü äqänätqätanġuwä du, kukŋuä awä ätuäkittŋqe. Iqu-pqe he suqä iinġä awä inä etätŋqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesaŋi quwqä yoqenä ämaenätqänuwä hŋqua, nyinyqe, “Iqu aŋgi mänemeqä yänqiyä” kŋuä ävätŋqe. ¹⁹ He kŋuä iinġi qäyä eyanġqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinyä imäueqanġutqe, nyi emamqenqe maqänänġi äquvepmä. He emetmänġaŋi, ämaqä iinġä iqua, iquauqä kukŋuä tqenqe, yänjänäqŋqätä qäsä diyä-tmä, näqŋqä ganä mamä. ²⁰ Tiinġä eä. Goti Hanjuwä Iqunä

miqä iunji, kukñuinä hiñginäwa tqänqä ma, Goti Iqu yänänäqñqä vqanğa, häukuä winä. Iutañi nyi, kukñuä yänänäqñqänäñi, tuwañuä täu äqiyätqänä. ²¹ He iqi emetmänğanji, nyi suqä äkisqu emäkmqä enği? Nyi he jänä inğa emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hñgisa iqe ganä vquatämäuqanğuwänğa, henyqä naqänänjä nyinçetä äwqä hañuä änyanä pmetunçetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqinji, suqä quvqänänji äwämiñqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aanjä naqä-qakuänänjä hñqu ti-injä iqanğä, nyi qätä äwiyänqe. Suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aanjä quvqänänji, heyaqä awä iqinji äwinä. Tiinjä, hikñä hñqu, kaniqueqä apäkisä, qanjä hiñgi ikitqänjiyi. Suqä quvqä iinji, ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquau iämäwqätäuä. ² Ämaqä huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi äpmeñqenqe, suñqä kñuä maqiyqä itqänjuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätñqänä, huätä män-dowatqä ipu, qeqä äwutmäkpiyinqe, hiqä yoqä haqä ämamäunätqänjuwi, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinjä äpmeqetani, ämaqä suqä aanjä ququvqä iinjä imäkqä iquenji, ae äwiwäsäuqe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä iinjä iqueqä quuvqä ique anği itmeninçqä diñqe, he tiinjä imäkññqä änyinği. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqençqä aquvä äqänäpiyänğanji, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqñqetä, hesä anä äpme, ämaqä iinjä iqu hañä-iqä metñqä diñqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanğa he iinji miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqänjuwi, qäyu hmanji. Yisä wänqäpu bretqä

du prjä ämäuepqe, naqänänjä äyā änyuämäutņqe. Yisi, suqā quvqā iquenqā ktqeyi. ⁷ Ynaunjqā āmaqā pizqā pāsqa iqu, sipsipqā iqueqā häņeqe āqunätä, atqā-awākau mapāsqa āvaukukqā-pa, Kraisi Neqā Sipsipqā Iqu āpākonätä, ne yisi maiņņqā inemākkqe. Iiņā etanņi, he bretqā yisā maeqā ii enqā-panā enuwi, yisā yāue bi tnāmāupņqe. ⁸ Itanņi Israitqā iqua quvāukuā ique-ique, hea naqā Pasopāņanjqā ātātqāņuwā iņgāņi, yisi yāue bi ātnāmāupu, buayā yisi maeqātāņā ānātqāņuwā-pani, ne-pqe Kraisi Iqu āpākonņqenqā kņuā indqānātanitaņi, suqā quvqā eeqānāņi bi ātnāmāutanā, neqā āwqā tāmņi ikikinyāņā ānyanā, kukņui naqā-qakuinā tquatuņque.

⁹ Nyi henyqā tuwaņuā hiņuiqānā āqākqā iqueni, he āmaqā, suqā huiwā yaņā iņqā Goti Iqu āwikqe, tuwā āvātqāņuwā iquautā, anā māpmeqā ipņqā diņqā ātātmā, āyā āqākqe. ¹⁰ Qua tāuņi, āmaqā quuvqā maeqiyqā iquautāņi, suqā huiwā yaņā iņqā Goti Iqu āwikqā iqueni, tuwā wiyqā iquatā, āmaqāyqā nātmatqe āņguā witaņgi āqunāpu quwā-meqā iquatā, itanņa goti quanņā iquauqā yoqenqā aquvāqņqā iqua, qu hävem-nāqņqā āpmeņā. He eeqānāņā iquatāņi, anā māpme-qāņqā maqiyqā ikqe. He iquatā anā māpmeqā ipņqā etanņutqe, qua tāuņi hāmānānā āvāmapņqe. ¹¹ Nyi kukņuā tuwaņuā ique iijā ātātmā āqiyqe, kiqā quati tiinņi. “He āmaqā Kraisi Iquesa, “Tasi-guaeā” ātumitpqā hņqu, suqā huiwā yaņā iņqā Goti Iqu āwikqā iqueni, tuwā āwiyqā, āmaqāyqā nātmatqenqā āņguā witaņgi āqunätä qeqā ātquā, goti quanņā iquauqā yoqenqā aquvā āqāņqā, āmaqā huiziņi quvqā imākqā kukņuā ātqā, wainqā-eqe ānātā hiqiiyqā iqā, ā āmaqāyqā nātmatqe quwā āmeqā, iqutāņi, anā māpmeqā ipu, ymisāņi anā maņqā pambiyā” ātātmā āyā āqākqe. ¹²⁻¹³ Āmaqā quuvqā maeqiyqā du iwāsāuqe, nyaqā wāuņuā hmanņi. Goti Iqu Kiqā-kiuā

iwäsäuänä. Inäqce he ämaqä Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iu iwäsäuqänqce, ängüä eä. Inji Goti Iqueqä bukä iunji kuknjuä ätänqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenänjä itä hiqä awä iqi yqänä äpmeñqä iquenji, huätä dowatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñi, kuknjuä mämitqenqä

¹ Suqä iwäsäuqänqce, nyaqä kuknjuä huiziqu tiinji. Ämaqä hesanjä hñqenji, kiqä quuvqä anä heqiyqä hñqu quvqä iwitquetqä etanqutqce, iqueqä hanjä-iqä ipinji, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipnqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä maqñqä enjuwä iquau-mända, “Jänä nyimäkipiyä-qe” änäänqä tuäniqi? He suqä iinji, anqumä imäkqänqce, manyinqä iqi. ² Tiinjä eä. Qänakndañi, ne Goti Iqueqä qokä-apakä iquene, ämaqä qua täutanjä iuqä suqä iunji, iwäsäuaniquä enqce, he maqñqäta? Ne qänaknda qu iwäsäuaniñquä enqce, quvqä wänqä isua tänqa itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäkñqänänji, sunqä itqänäuä? ³ Itanqa ne ynaunjqä iquau-pqce, inä iwäsäuaniquä eä. Inji, quvqä qua täu itquatnätunqce, jänä inä imäknatunquä eä. ⁴ Injä etanqi he hanjä-iqä iinjä-tänqenä etanqutqce, quuvqä maeqiyqä iquauñqä äwäpu, qutanjä hñque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmeñqä hñque, ewäseyqä pmetñqä atäunhui, sunqä itqänjä? ⁵ Nyaqä kuknjuä i äqiyqce, he womba ipñqä diñqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyänqanji, ämaqä heyaqä awä iqinji, kuknjuä ängüä iwäsäuqä hñqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hñquaquiyqä hanjä-iqe iwäsäutñqce, hma etanqi hiwänyqce. ⁶ Iinjä miqä ipiyitanji, quuvqä heqiyqä hñquki, huiziquenji, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñquaunqä, jänä emäkipñqänä, ätuma uwqenji.

* 5:12-13 Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

⁷ Quuvqä heqiyqä iquendarjä hñqua, huizi iquenä quvqä etqueqanjuwiñqä kukñuä iwäsäuqä iquauñqä hämä ätuma äwätqänjuwiñqe, tiinjä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quañä qe äpäknjä. Qu quvqä qäyä etquapñqänä äwimasipñqä äyuwä. Heqä nätmätqä qeñqä-qe, “Neqeqä” etäpu qäyä ämetauqanñpi, hñuinä qumbñqe. ⁸ Quvqä etquapñqä äwimasiyqe, anñguä qäyä etanñi, hiqä-hiuänji, quwä ämanäpu, quvqä näñgi-tänñi itquatunñuenji. Itanña ämaqä heqä quuvqä anä heqiyqä-pqä iquauñi, inä itque-
quenji.

⁹⁻¹⁰ Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä inñgisa mäpmeqä itpnuwi. He iinñqe, maññqäta? Ämaqä hñqu, “Qu äpepñqäuä” etqanñutqe, qätä yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yanñ iñqä Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä iqua, goti quañgä iquauqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hñquauqä apäki quwä äma ikiqä iqua, qokä hñqu qokä hñque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-meqä iqua, “ñqe-qänä” tqä iqua, eqä yänänäqñqe änäpu hiqiiyqä iqä iqua, ämaqä hñque qui imäkqä kukñuä tqä iqua, itanña quañgä imäkäpu quwä-meqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä inñgisa mäpmeqä itpnuwi. ¹¹ Hñuiqänänñi hesanñ hñqua, suqä iinjä imäkqä-qua äpmaminuwi. Iinjä qäyä etanñi, neqä Goti Iqueqä Dñä Anñguä Iqueqä yänänäqñqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä ämuänñätanñuwitanñi, Goti Iqu, heqä quvqe, asñä eeqäpnä eqiyämäütä, Iqueqä-quenä epu, Iqueqä hñjuä iqinji, ämaqä jänänänñä pmetpñqä äyä emäkkqe.

Huiwä iqutä, quuvqä iqutänñi, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäuqanñä

¹² Ämaqä hui, “Ne nätmätqä eeqäpnänñi imäkqe, pmua ma, anñguä imäkätqänunä” ätätqänñä. Nyi kimanñi,

“Kukñuä ii qäyunänjä-qe, hui yätamakqä neyqe, ä hui yä-tamakqä mäneyqeqä” ätqä. Iinjñqe, nyi nqä-näuäñji, nä-tmatqä äkisqu naqä enqä-panjä eä äminiyätñqe, hiñuinä mäqunquä imä. ¹³ Itanğa ämaqä hui tiinjä tpnä, “Ymisañä eeqäpnäñji, ii äwqä näpässeqä. Itanğa äwqequ, ymisañä iqueqä qaeqä.” Nyi kimañji, “Auä, qäquaqu äñguä etanğqä-qe, Goti Iqu iquaquñji, qui imäkäniqeqä” ätqä. Inji, neqä huiwi, suqä huiwä yanjä inqä, Goti Iqu änatapqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itanğa Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä. ¹⁴ Tiinjä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yänänäñqetäñji, Naqä Iqu ae äpäkongqä iuta anğumä, änyä-hänjä äyä imäkäqumuategqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkäniqä eä. ¹⁵ Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitañä-huitañji äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätänji asänänjä eänqerñqe, he maññqätänä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänjä. Inji Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutañji, nyi ämetmä apäkä suqä qarñä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etñqä imäkmqe, suqä iinjä äñguäta? Aanqeqä. ¹⁶ Suqä iinjqe, he maññqäta? Goti Iqueqä bukä iuñji, kukñuä tiinjä äyä änatätqäuä. “*Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe enjinyä.*”^{*} Inji apäkä suqä iinjä imäkqä iisänji, ämaqä hñqu anä ikitqänjiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷ Itanğa ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuänñänjiyi, ii tiinjä. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetänji, naqä-hñqunä qe eqinyä.

¹⁸ Iutañji, suqä huiwä yanjä vqä Goti Iqu änatapqequ tuwä äwiyäpu quvqä imäkqeuñji, vquatämäupu yaväki imbu pmetanğpu. Ämaqä hñqu suqä ii imäkätñqe, ii iqu iqueqä huiwä iuñji, aanjä quvqä imäkengji. Suqä quvqä huizi, ämaqä hñqu imäkätñqe, iqua, suqä quvqä iinjä iqu enqä-panjä ma. ¹⁹⁻²⁰ Goti Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetanğji, heyaqä

* 6:16 Ipäqäkqä 2:24

huiwi iqueqä hiqäva-imäkqä anä trjänqä eänjuwiŋqe, he maŋqäta? Goti Iqu he nätmatqä änguä hŋquesa mbqä eyämaqetani, hiqä huiwä ii änyänjuwi, hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Iqueqä. Iiŋŋqe, nätmatqä eeqänäni, heqä huiwä iquä imäkäpiyänŋani, Iqueni yoqä naqä vqäpŋänänji.

7

Suqä qokä-apäkä ämaŋqenqä

¹ Kukŋui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmaŋqänŋqe,* ii äŋguiqä”† ätquwiŋqe, he yatŋqe, “Ii qäyutanä, ä hman-danä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä äväwqatquwi, täŋŋani kima etmqe. ² Ämaqä kuapänäni, qanä hiŋgi ikitqätanŋuwä iutani, tiinŋŋqe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täjänänŋqe. Itanŋa apäkiua, eeqänä qokä iyqä-iyqä täjänänŋqe. ³ Inji qokä hŋqu, apäkä kiquä-tänju enqe, iqueqä huiwi, apäkinyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätŋqe. Asä iinji, apäkä hui, qokä kiquä-tänji enqe, iiyqä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätŋqe. ⁴ Tiinŋŋqä hmanji. Apäki, kiquä huiwi kiquä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqäpnäni, kiquä äwiŋqä iunä imäkqänqä hmanji. Kiquä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmatqä eeqänäni, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. Itanŋa qokiqu-pqe, asä iinji imäkqänŋqe. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqänäni, iqueqä äwiŋqä iunä imäkqänqä hmanji. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmatqä eeqänäni, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. ⁵ Iyaqu ämanäsi, qokiquänŋqe, ä apäkinŋŋqe, hiaqäqä anä wiqänŋqe mäwiŋqä,

* 7:1 Näŋŋqä-tänjä iqua näŋi-mäni ätätqänä. Hŋqua, “Kukjuä tä, hiaqäqä anä mäwiŋqeqä” tqanŋä, hŋquququa, “Ii suqä ämaŋqänŋqe” ätätqänä.

† 7:1 Näŋŋqä-tänjä iqua näŋi-mäni ätätqänä. Hŋqua, “Kukjuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukŋuiqä” tqanŋuwänŋa, hŋquququa, “Ii Poli iqueqä kimanjiyqä” ätätqänä.

miqä ma eä. Inäqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyñqe, kukñuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wänqäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiqñqe, ii äñgui. Iinjä imäkiyqeunji, iyaquvqä huiwä iqueqä äwiñqä duñji, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yamwiqe mäwime-qänqä hui imäusinyä, hiaqäqä aᅇgumä wiqänñqe. ⁶ Nyi kukñuä ii etqe, ii qanyä kukñuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipñqä suqä hñqu imäkätmä etmä maetqä iqä. ⁷ Nyaqä änyñqe, tiinji. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwiñqä-pañä injä witanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnänjä iunji, Iqueqä äwiñqeuta hñqunä-hñqunä hingi ävätqäüä. Itañgi Goti Iquesañji, ämaqä hñqu, iqueqä-kiui ämeñqe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

⁸ Itañga qokä-apäkä yawiqä äwiñuwä iquendä, apäqñqä äwiñuwä iuendäñji, nyi tiinjä etmqe. He qokä muä-muanqä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwiñqä-pa witñqä etañgutqe, ii äñgui. ⁹ Inäqe he hiqä huiwiqeqä äwiñqä iunji, äñguänä mämiñqä ipñqä etañgutqe, mäñgi qokä muanäpu, apäkä mapu. Mä huiwi äñguä mämiñqeuta, hingi qañä ikipu, imäkqä diñqä etqä.

¹⁰ Itañga qokä-apäkä ae ämanäñuwä iyäquvenä, mañä yänänäqñqä etmqä tä iqe, ii Naqä Iqu Kiqä-kiuä kinganä ätkqä† iuta etmqe. Tiinjä ätkqe. “Apäkä huiki, ämaqä hñqueqä apäkiki ae eäñji, tqä qokiqueñji, mävämeqä isñqeä.” ¹¹ Kukñuä tqu qäyä ätätañgi, si tqä qokique ävämatqä etañgutqe, qokä änyänä hñque muämuanqä, qanyä yawiqä eñqä-pa pmettñqe. Iinjñqe, makingqä iqe, tqä qokä ävämatqä iquenyqä aᅇgi äwätñji, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiyñqe. Itañga ämaqä quäyuwiqu-pqe, iqueqä apäkiñji, huätä mändowatqä yätñqe.

¹² Itañga qokä-apäkä huiziquenä, nyi nqä-näuäñji, tiinjä etmqe. Kukñuä tä, Naqä Iqu matqä ikqe. Ämaqä quuvqä

---

† 7:10 Makä 10:5-12

heqiyqä hñquki, apäkä quuvqä maeqiyqä hui ämeñi, ii sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänñe, si huätä män-dowatqä isñqe. ¹³ Itanga apäkä quuvqä heqiyqä huiki, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñque ämuanäñi, iqu sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänñe, si iqueni, mävämeqä pa isñqe. ¹⁴ Nyi kukñuä iñi, tiññiqä etqä. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, apäkä quuvqä heqiyqä hui ämeñqe, qeyaqu naqä-hñqunä etañgiyitanji, Goti Hanjuwä Iqu qokä iquenyqe, “ñqeä” ätätä, “ñänänñueqä” kñuä vätänä. Asä iñi, apäkä quuvqä maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hñqutä äpmeñqe, qeyaqu naqä-hñqunä etañgiyitanji, Goti Iqu apäkä iinyqe, “ñqeä” ätätä, “ñänänñiyqä” kñuä vätänä. Kukñuä iñi, naqä-qakuä hma eñqe, iuaquiyqä ymeqä iunqe, Goti Hanjuwä Iqu, “ñqeä” kñuä mävvä itä, kiyä mättqä etangä qunänä. Inäqe kandä känatä, Goti Iqueqä hiätangiyitanji, ymeqä-pqe Iqueqä inä hiätangä, Iqu isuaunji anñuanä inä ämitqauä. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqä maeqiyqä qokiqunäñe, apäkinäñe, äwätñqä imäkñqe, a makiqätqä ma, hiñuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiqunäñe, apäkinäñe, suqä iñä imäkqe, pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamakqä äwiñi, iqu-pqe qui mimäkñqänñä quuvqä heqiyäniqi? Suqä asä iñi, qokä quuvqä heqiyqä hñquki, tqä apäkinji yätamakqä äwiñi, ii-pqe qui mimäkñqänñä quuvqä heqiyäniqi? Iñä etangqä duni, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä hanñuä imbu pmeqänñe, tääqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatññqä äwinyänñä du, qeiqi pmatññqä

¹⁷ Ne ämaqä hñqunä-hñqunäñi, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqänñe, nenyqä atäunñuä itä tääqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatuñqänänñi. Nyi

ämaqä Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä ee-qänänjä im-imji, suqä ique a yänänäqñqä qätätñqä äväkitñqe. ¹⁸ Inji, ämaqä iqueqä huiwi häuä ae äktäunqä hñqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanji, Iqueqänä hiätñqä äpkqä etanqutqe, yunguä äwinqä iunqä tñänqä mimäqä, ii pmetätñqe. Itanga ämaqä iqueqä huiwi häuä maktäunqä hñqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanji, iqueqänä hiätñqä äpkqä etanqutqe, iqueqä huiwi häuä maktäunqä, ii pmetätñqe. ¹⁹ Suqä huiwä häuä ktäunqä iqtä, häuä maktäunqä iqtänji, Goti Iqueä hiñuä iqinj, ii nätmätqä hinginj. Inäqe nätmätqä naqä-qakui, ii Goti Iqueqä suqä eeqänänjä iunji qänaknä iqeyi. ²⁰ Qänğanäni ne quami äänä pmetanqunqä, Goti Iqu tääqä änatätmakqä iunji, mävämeqä, äpakä pmetatunqä. ²¹⁻²² Hñquki si hñqueqä wäunjuä-wiyqä hinginjä pmetanqänä, Naqä Jisasi Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, Naqä Iqueqänä äpmeñnä. Asä iinj, hñquki si hñqueqä yäpä iqi mäpmeqä etanqänä, Naqä Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueqä wäunjuä-wiyqä hinginjä-quki äpmeñnä. Iinjñqe Goti Iqu tääqä maetätmeqänqanji, hñqueqä wäunjuä-wiyqä hinginjä äpmamiñjuwä iquenä, e äpmamiñjuwinqä, kñuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Inäqe hiqä ämeyqä iqueqä yäpä iqisa vämeqänqä huänqä hiñuä äqunäpiyi, iquenji ävämapñqe. ²³ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä dunqä ändowatätäqeta, mbqä naqänänjä enqäpanji, Iqueqänä hipñqänä ae äyä eyätmakqe. Itangi wäunjuä-wiyqä hinginjä iqua, ämaqä hñqueqä kukñuä dunä qänaknä itqänjuwä-pa, he-pqe iinjä miqä pambu. ²⁴ Inqä nyämaqäuä, Goti Iqu tääqä änatätmakqänqä, ne äänä äpmamiñquä iunji, mävämeqä, Goti Iqtä iqi äpakä pmetatunqänänji.

Qokä-apäkä mämanqä iunqä

²⁵ He nyi apäkä hitqä tuwakñä ae ämñqä iuaunqä yatñqä änyikuwiñqä awä hetmqñqe, nyi Goti Naqä Iqueqä kukñuä-suqä hñqu ämamä, iuta äkitqäumä etmqä ma. Tiinjänñji. Goti Iqu nyiñqä qeqä wimänğanqçetañji, kukñuä naqä-qakuinä tqä-qunä eämä, nyaqä kñuä indqänqä iutanä etmqe. ²⁶ Hañä-iqä aanä naqänänjä tñnga ätimäuqä tä, äpakä witäniñqä ätimäuqi. Iiññqe, nyaqä kñui, he quamä heqä tñnga äpmeñuwä iunji, yänänäñqä ii pmetpñqä änyinji. ²⁷ Si apäkä-tänjukui eenji, huätä dowattñqä kñuä mindqänqä pa. Itanğa si apäkä maeqä yawiqä-quki eenji, apäkänqä qävqä miqä pa. ²⁸ Inji qäyä etanqä-qe, si yawiqä äwänjita apäkä ämañji, ii si suqä quvqä mimäqä inyä. Asä apäkä hitqä tuwakñä ae ämñqä hui qokä ämuangqe, ii-pqe, suqä quvqä mimäqä iqi. Iinjä ämanäpiyä iutañji, quwqä quamä pmeqä iunji, hañä-iqä naqänänjä meqäpnä. Ii nyi he hañä-iqä hemeqänqe, manyinğanji etqä.

²⁹ Nyämaqäüä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänänjä etanji, iinqä etqä. Hiunji iinjä ipiñji, he äänä äpmeñuwinqe, kñuä mindqänqä iqäpñqe. Inji, ämaqä apäkätänjä ae eänuwä iquenä, apäkä maeqä enqä-pa pmetpñqe. ³⁰ Asä iinji, ämaqä huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänuwä iquenä, yerjuä äpmeñuwenä pmetpñqe. Asä iinji, ämaqä yeeqänä ipu äpmeñuwä iquenä, iinji miqä itqänuwenä pmetpñqe. Itanğa ii enqä-parjä asä iinji, ämaqä nätmatqä mbqä kuapä itqänuwä iquenä, iinji maequenä pmetpñqe. ³¹ Ii enqä-parji, tiinjä-pqe inänji. Ämaqä wäunjuä naqä-naqä qua täutañjä iu imäkätqänuwä iquenä, iinji nätmatqä wänqänänjapu enqä-parjä qungpñqe. Qua tqutä kiqä nätmatqä haqeqi äwinqetänji, hea quäuqä maeqänğa qui imäknätñqä etanji, iquaunqe kñuä pkäpkä mindqänqä pambu.

³² Mä he äwäwa kuapänä iqänqe, manyinqqi. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä Iquenji aquvänä

iwimäkquätŋqä, kŋui iqueqä wäuŋuiŋqänä indqänqä-qu eä. ³³ Iŋäqe ämaqä apäkä-tänjä-qu, iqueqä apäkinji yeeqä iwimäkquätŋqä iinqe, nätmatqä qua täuŋiŋqä kŋuä kuapänä indqänqonä. ³⁴ Iqu iinjä imäkätŋqe, kŋuä heuänqä ämenji. Tiinjä-pqä inänji. Apäkä, qokä maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi ŋqä-näuäŋi, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä äwinyätmä, ŋqä huiwiqutä, quuvqetäŋi ikikinyänjä enyqä” kŋuä ämepu, kŋui Naqä Iqueqä wäuŋuiŋqänä indqänqä iuayi. Iŋäqe apäkä qokä-tänji, suqä iinji miqä itä, iiyqä qokiquenji, yeeqä iwimäkquätŋqä, nätmatqä qua täuŋiŋqä kŋuä kuapänä indqänqänä. ³⁵ Nyi suqä ii etqä iuŋi, he pmua memäkqä itmä, yätamakqä heyqanqundi quami äŋguänänjä pmapnä. Tiinŋqä etqä. He kŋuä heuänqä mämeqä ipu, suqä jänänänjä Naqä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäuŋuinä imäkqänqeyi.

³⁶ Ämaqä hesanjä hŋqu, kiqä apäkä hitqenji, qokä mapŋqä atauŋä ae epqä du, yänjä ämiqänätä ämimitätqe, iqisa qoyanjä iwänganqa ‘qokiqu yqä ämenä’ kŋuä ävätqe, iqueqä äwiŋqä iunä imäkätä, meqinji ävquatawatqanji qokiqutä ämanqiyi, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi. ³⁷ Iŋäqe ämaqä hesanjä hŋqu, kiqä äwqe yänänäŋqä imäknä, kiqä äwiŋqä dunä imäkmätä iqanqanqa, ämaqä hui, “Iinjä-iinjä imäkiyä” ätuäpu jän-jänä mäutqŋqä, kiqä-kiuä, “Nyi iinji imäkmä, ä mimäkqä imä” kŋuä indqänqä iuŋi, “Nyi iinji yqänä ämiqämä” kŋuä indqänqä, ii suqä äŋgui. ³⁸ Iinjä etanqi, ämaqä hŋqu kiqä apäkä hitqä iinji qokä ävqäqe, ii suqä äŋgui äyuä. Iŋäqe ämaqä hŋqu apäkä hitqä iinji qokä mälvqä iqe, iqu suqä äŋguänänjinä imäkqi.

³⁹ Itanqa apäkä huiyqä qokiqu mapäkoŋqä, hänjä yqänä pmetanqutqe, apäki iqutä guä yqänä äqiyäunä pmetätŋqe. I etanqi iiyqä qokiqu pizqä etanqutqe, ii iqutä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäuä. Iinjä ätqäuqe-

tarji, “Qokä änyänjä ämuanmä” kñuä indqänätäqe, ii ämuanätñqe. Mä ämaqä hiñginqä hñque muämuanqä yätñqe. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanqä hñque, muanätñqe. ⁴⁰ Ämanqä iinñqe, nyi ñqänäuäñi, kñuä tiinjä änyiyqi. “Ii äñguä etanqä-qe, itanqa ii qokä anqumä muämuanqä, qanyä yawiqi äpmeñqe, ämäwqätäunqiyä.”

Nyi kukñuä eeqänänjä ii ätqapqä iunqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetanqi, kukñuä eeqäpnänñi, awä äyä ätqänä” kñuä indqänqä.

8

Nañuä, qu goti quanqä iquaunqä hiqäva imäkquwi, änatunquäta?

¹ Ämaqe, nañui goti quanqä iquaunqä hiqäva ae äqäpñqä iuta äma äpäpu änatqänjuwinqä, he yatñqä äqiyäpu äväwqatquwi, iinñqe nyaqä kimañi, tiinji. Ne näññqe, “Ämaqä eeqäpnänñi näññqä-tänänänjä äpmakäwänjunä.” Kukñuä iinji, naqä-qakuä ätätqänjuwä-qe, näññqenänñi, ii suqä wopqä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäuä. Inäqe suqä ämaqenqä äwinqä iqu, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquaunji, yänänäññqä iwimäkätqäuä. ² Ämaqä hñqu, “Nyi näññqä-tänjunqä” kñuä indqänätñqä-qe, iqueqä näññqe, homä yqänänñi. ³ Inäqe ämaqä, Goti Iquenyqä äwinyätñqä iqu, ämaqä iquenyqe, Goti Iqu näññqä eä.

⁴ Nañuä goti quanqä iquaunqä hiqäva ae äqäpñqä iutanjä ämepu änatqänjuwinqe, tiinji. Goti quanqä iquaunqe, ne tiinñqä näññqe. Ii ämaqe quwqä hipaitä imäkqä eä, naqä-qakuä maetqe. Goti hñqua-hñqua inä ma, Kiuänänjä Iqu Qäqunänñi. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqe nätmätqä huiunqe, pmua enqä-panjä äqunäpu, “Ii goti-quaeqä” ätäpu, “Naqä-quaeqä” ätätqänjä. Inji goti iinjä iqua, qäukuä haqä yätunjä-qe, ä qua täunjä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä neñi, neqä

Goti, hɨqunänji. Iqu neqä Apiqu eä, nätmatqä eeqänänji äyä imäkkqe. Itanğa Ique yeeqä iwimäkatunque, ne hänjä sä äpmeju. Itanğa, “naqe” ii nätmatqä hui-hui maetqe, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesanı, nätmatqä eeqänänjä äyä ätimäuwe. Ga Iquesanı, ne hänjä sä äpmeju.

⁷ Inäqe ämaqä hui, nätmatqä naqä-qakuä iinjıne, maqıqä yasämänä enjä. Ämaqä iinjı kınğanänji, goti quanğä iquauıqä quuvqä eqiyäpu äpmamıjuwi. Inji tınğanı, nanıuä goti quanğä iquauıqä hiqäva imäqanğuwıtanı ämepu änäpiyänğanı, iquauqä kıuä ängui änä maeqä etanı, “Tä ne suqä quvqä imäqkunä” kıuä ävätqäüä. ⁸ Tiinjı maeqä eä. Ymısanjä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätıqä dıne, minetmeqä yänä. Buayä iinjä pmua imäknätqänıuwä iquauı, Goti Iqu, iinjä imäqanğuwıne, mändi makıttıyıqä yänä. Itanğa buayä iinjä änätqänıuwä iquauı, Goti Iqu, iinjä imäqanğuwıne, haqeqä mämuämäuqä yänä.

⁹ Suqenqä iwäsäuqänqe näqıqätänjä iquenä, he buayä iinjä änganğuwanğanı, ämaqä kıuä iqä yänänäqıqä maeqä iquauı, qui iwimäqänqä änguänä mimbu. ¹⁰ Itanğa ämaqä quvqä kıuä indqänqe yänänäqıqä mämeqä eänıuwä hıqua, he ämaqä näqıqä-tänjä iquenä, goti quanğä iquauıqä anjä aquvähıqıeu äpaquväpu ymısanjä ängmanätqätanğä hııuä eqänänıuwi, iquapqe ymısanjä asä inä bıqä dıneqä iquauqä äwıneqä iunı, he äwıvauqumuatqä. ¹¹ Inji he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquauıqä äpakonğqä iquauı, heqä kıuä, “Ymısanjä eeqänänji, änmqänänjıqä” indqänqä iutanı, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, kıuä indqänqä yänänäqıqä maeqä iquau, suqä quvqä i iwıtquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pqä inäyi. ¹³ Inji nyi ymısanjä ganğundqetanı, nıqä nyämaqä iqua-pqe inä imäkäpu, suqä quvqä imäkpqä etanğutqe, nyi nanıui

anġumġi maŋġä imġä pmua imäknmä. Mä nyi mġä quapi äwitmä, iquau suġä quvġä mäwiyqänġä.

9

Poli iqu, iqueġä wäunġä iutaŋä kimaŋi mämeġä ikqenġä

¹ He hiġuä qumbu. Nyi ġġä änyinġä iuŋi, nätmätġä eeqänänġä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyġä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukġuä awä tmġä änändowatkġä iqunġi. Ga nyi neġä Naġä Jisasi Iquenġi hiġuä äqunänġä iqunġi. He Iquenyġä quuvġä eqiyquwi, ii nyi Iqueġä wäunġi ämeġä imäkätqätanġä, iutaŋġä. ² He quuvġä heqiyġä ae äp-menġuwä iutaŋi, nyinyġe, “Naġä Iqu iquenġi, kukġuä awä tuäkiġġä ändowatkqeqä,” näqġġä mapnä. Iutaŋi, ämaġä hui nyinġe, “Jisasi Iqu ique kukġuä awä tuäkiġġä män-dowatkġä iqueġä” ġġuä qäyä indqänätqätanġuwä-qe, he nyinyġe, näqġġä naġä-qakuänä eġä.

³ Ämaġe nyinyġä, “Iqu kukġuä awä tuäkiġanġetani, mbġä kimaŋi mämeġä yänġiyä” ätäpu änyiwäsäutqätanġuwä iquauŋi, ġġä-näüä yätamakġä änyätmä, kimaŋi tiinġä ätuätqänġä. ⁴ Hġqueye wäunġä imäkeŋqe, buayitä eġetänġi mäyätapqänqätanä? ⁵ Ye apäkä quuvġä heqiyġä ämeta, qanġä anä mäsuma mikiqänqätanä? Kukġuä awä tuäkiġġä ändowatkġä huiziquatä, Naġä Iqueġä kängukuatä, itanġa Pitä iġutä, iquanä iinġä imäkqänqäta? Huiziquve hmanda? ⁶ Ä nyitä Banäpasi iġutä yenyä, yeġä quamä pmeqeuŋġä wäunġi, yeġä-yeuänä yeŋqe, inji änänänġe? Ii qäyunä hmanġi. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqänġe.

⁷ Ämaġä mäkä iġetanġä hġqu iqueġä quamä pmeġä iuŋi, kiġä-kiuä yätamakġä nyätġe, hma eä. Ämaġä hġqu ymisarġä vowä äqutätqe, yäüä ae etanġani, ämetä änänä. Itanġa ämaġä sipsipġä-miġä hġqu, sipsipġä iquauä anġi,

änänä. ⁸ Nyi kukñuä iinjä etqenqe, “Iqu ämaqueuqä kñuä indqänqeuta ämetä änatqiyä” kñuä maiyqä ma eä. Kukñuä-suceuni, kukñuä asiqu tätangi etqä. ⁹ Mosisi iqueqä kukñuä-suqä bukä iunji, tuwanjui tii äqänä. “*Bulumäkäi, kuä-witqä wäunui yätamäkqä eyqangani, uwqe manqä yätñqe, hingüä mäyeqä pambiyä.*”^{*} Kukñuä tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquaunqänä kñuä indqänätä ätkqäta, ä sunqä ätkqe? ¹⁰ Kukñuä iinji, Iqu ne ämaqä-qunenyqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiinjiqu timäutñqä iutayi. Ämaqä wäunjuänqä qua ptqä iqutä, itanga ämaqä kuä-witqä pa täkqä iqutä iquaqu, ymisani iuta mayinqä diñqe, wäunjuä imäkätqänjinyä. ¹¹ Inji ye nätmatqä Dñä Äñguä Iquesani, piikä enqä-ma, heyaqä awä iqi vowä ämeäqe, ämequeä-panji, yeyaqä huiwä dunä yätamäkqenqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmanda? ¹² Itanga ämaqä huizi he yätamäkqä eyäpiyita, heyaqä nätmatqe metauqangpqe, inji ye iquauñi, ämawqätäuta haqä yändi metauenyä.

Hesani ye nätmatqä iinji ämeqä etangqä-qe, mämeqä itqänjuee. Ämaqe, Kraisi Iqueqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänjñqe quuvqä maeqiyqänqce mäyenqä iqangqetani, ye pmua imäknäta, hanjä-iqä kuapanä ämayäkitqänjuee. ¹³ Tiinjñqe, he näqñqä äyuwä. Ämaqä hiqäva-imäkkä anjä yäpä ingisa wäunjuä imäkätqänjuwä iqua, qu ymisani, anjä iquesani ämepu änätqänjä. Asä iinji, ämaqä wäunjuä hiqäva-qäyqä ttawä iu itqänjuwä iqua, nanjui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu änätqänjä. ¹⁴ Iinjñqe, Naqä Iqu kukñuä tii ae ätkqä äyuwä. “Ämaqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä ätätqänjuwä iqua, iquauqä huiwä yätamäkqänqce, ämaqä kukñuä ique ämetqänjuwä iquauta meqänqeqä.” ¹⁵ Naqä Iqu suqä iinjä imäkkänqceqä ätkqä-qenqäqe, nyi ñqä-näuänji hesani mämeqä itñqe. Ämaqä

* 9:9 Kukñuä-suqä 25:4

hŋqu suqä nyi yeeqä itmä, ŋqä yoqe haqeu ämamänätŋqä iuŋi huätä mamäuqänqce manyiŋganŋqä-qe, nyi-ganä päkonqce äŋguä eä. Inŋi nyi henyqä tuwanuä tä äqiyqä iuŋi, “Qu täŋgaŋi, nyi yätamakqä iinŋä nyiyqäpŋqceqä” kŋuä nyiyqanŋi, maqiyqä iqä. Oee. ¹⁶ Nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänŋä ique awä ätätmitaŋi, ŋqä yoqe haqeuŋi, mämamäunqä iqämä. Nyi wäunŋuä ique imäkqänqce, Naqä Iqu ändapkqä-qae, mäwquatämäuqä imä. Inŋi nyi wäunŋuä iqueŋi mimäkqä imqce, nyi äŋguä tiinŋi mäp-meqä itmä. ¹⁷ Nyi ŋqä änyinŋqä duta wäunŋuä tä imäk-mqä etanŋutqce, kimaŋi äŋgui ämamqänä. Itanŋa nyi qänakŋi, wäunŋuinŋqä manyinŋqä iqanŋutqä-qe, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ändapkqä enqce, nyi wäunŋuä iinŋä ique yqänänŋä-tänjunä eämä, imäkqca umqänä. ¹⁸ Itanŋi nyi wäunŋuä ique imäkätŋqä diŋqce, kimaŋi äkitaŋi mamniqce? Nyi wäunŋuä iinŋä itmä, iutaŋi mbqä nätmataqä isuanä mämeqä itmä-qe, yeeqenä itmä, ämaqeuŋi kukŋuinä awä äyä ätuätqänŋä. Yeeqä inŋqä ii ämetŋqce, ii ŋqä kimaŋiŋi.

¹⁹ Nyi ämaqä hŋqueqä wäunŋuä-wiyqä hinqinŋqä-qunä ma, ämaqä hŋqu hoptäwä nyätŋqce, hmanŋi. Inŋäqce ämaqä hatŋä, Jisasi Iqu-tänŋä qäqiqi ätuma pmqce, nyi ŋqä-näuä imäknätmä, ämaqä eeqänänŋä iuqä wäunŋuä-wiyqä hinqinŋqä-qunä emqä imäkŋqce. ²⁰⁻²¹ Kukŋuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau äwikqä iuŋi, nyi ŋqä-näuänŋi yäpä iqi miqä itŋqce. Ii Nyi iqueŋi ävquatämäuqänŋqä ma. Nyi Kraisi Iqueä suqä iunä yäpä iqi äpmamä, qänaknänŋi, iu itŋqce. Itanŋa nyi Israitqä iquatä anä äpmanŋganŋi, änaunŋi suqä qu itqätanŋuwä iu yäpä iqi itŋqä-panŋä-qunä eämä, iquau itmamqä diŋqce, anä äpmetŋqce. Inŋäqce ämaqä huizi suqä iinŋi maeqä etanŋuwä iquatä äpmanŋganŋi, nyi ämaqä suqenŋqä maqŋqä-quvqä matmä, iquau itmamqä diŋqä imäkätŋqce. ²² Itanŋa ämaqä quwqä quuvqä heqiyqce yänänäŋqä maetanŋqä duni, nyi qu enqä-pa asänänŋä

imäknätmä, itmamqä diŋqä itŋqe. Suqä iinji, nyi ämaqä äki-äkitaŋä äpmeŋuwä iuŋi, suqä qu imäkätqätanġuwä-pa imäkätmä, qu qui mimäkŋqä ipu, häŋä pmeŋŋqe, yänjä äqänätŋqe. ²³ Nyi wäuŋuä eeqänäŋi, e imäkätŋqe, ii kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänjä iquesa itmä imäkätqänjä. Ii qutä nyitäŋi, iquesa äŋguä pmetuŋqueyi.

²⁴ Häŋä qanġä tnänjä iuŋi, ämaqä hŋqua qanġä tnänjä äwäpiyä-qe, nätmatqä, ämaqä hiŋuiqä timäutqä iquenyqä näŋi epqe, hŋqunä hiŋuiqä ätimäutä ämenä. He iinŋqe, näŋŋqä-qae, he-pqe nätmatqä iinji, inä mapŋqänä yänjä qänġanġpu. ²⁵ Ämaqä häŋä huitanġä-huitanġä itqänġuwä iqua, qu kiqä suqä iuŋi qänaknä ipu, yänjä qänġpnä. Nätmatqä häŋä iu hiŋuiqä e ätimäupiä iuta ämapqe, ii qui imäknäniqe. Inäqe nätmatqä äŋguä, ne näŋi metuŋquenyqä kŋuä indqänatuŋquä ii, qui mimäkŋqä yäniqe. ²⁶ I etanġi nyi qanġä tnänji, hiŋgi uwqämqä miqä itqänjä. Ämaqä hŋqu nätmatqä hmbinyqä, ipu metŋqä kŋuä indqänätä imäkätŋqä-pa, imäkätqänjä. Ti-inŋŋqä hmanji. Ämaqä häŋiu mäkä-iqä hŋqu huiziquenyqä hipae, squŋi yuŋuinä ämeqäqä-paŋä iinŋŋqä miqä itqänjä. ²⁷ Nyi ŋqä huiwä iquenyi, iqu nyaqä änyinġä iuŋi, qänaknä nyätŋqä diŋqä ptqä hämänä äpäsätkänjä. Nyi iinji mimäkqä itmä, kukŋuä awi, ämaqä huizi dunä ätumuitmqe, mä nyi nätmatqä äŋguä näŋi äwiŋqä di mämeqänġä.

10

Israitqä iquauqä kaqä-kawäka quvqä imäkmiŋuwä-pa, mimäkqänġä

¹ Nyämaqäüä, neqä atqä-awäkiqua Mosisi iqueqä ämiqä yäpä iqi pmetanġuwänġa, nätmatqä äwimakqenyqä kŋuä indqämŋŋqä änyinġi. Tiinji. Qu eeqänä qaquvqä Goti Hanjuwä Iqu huänġä motquetŋqänä haqeqä ekqä ique

yäpä iqi äwäpu,* Eqä-pnjä Hänesqä ique qäyakämä ikuwi.†
 2 Ga, qu eeqänä Mosisi iqueä yäpä iqi iqäpnjqa dijqä,
 qaquvqä iquesatä, eqä iquesatä, asnjä ämakuwi. 3-4 Injani
 qu eeqänä ymisanjä asitä,‡ eqä asitäni,§ Dnjä Änguä Iqu
 vqanji änguwi. Eqä i änguwi, ii Dnjä Änguä Iqueqä hikä
 qutä qanjä anä äumiñuwä iquesanji. Hikä iqu, ii Kraisi
 Iquvi. 5 Qu eeqänänjä asänä i meqanquwä-qe, Goti Iqu
 kuapänänjä iunqe, yeeqä miqä iqanji, pizqä äpäkonäpu,
 quwqä huiwi, qua aväqñqeu im-imä äwokäumiñqe.

6 Nyi nätmätqä iinjqä awä etqe, ii ktqä naqä-
 qakuä ämänätque. Mä ne iinqe knjä indqänätanä,
 qu nätmätqä quvqe, änguänänjä witanji äqunäpu,
 äwqä äwivauqanji imäkmiñuwä-panji, ne-pqä iunji
 mimäkqänqe. 7 Itanji he goti qanjä iquauñqe, Israitqä
 hñqua qonjä äwoktäumiñuwä-panji, he-pqe iinji mimäkqä
 iqäpnqe. Iinjä imäkmiñuwñqe, Goti Iqueqä bukä iunji,
 tuwanjä tii äqänä, “Ämaqe qu ymisanjitä, eqetä, hñqä
 quamä äpmakuwi. Ae ämbiyitanji, yeewä quvqe ipñqä
 ävaukuwiqä.”* 8 Itanga ne huiwä yanjä hñji injqä, Israitqä
 hñqua imäkkuwä-panjä iinji, mimäkqä ma iquanä. Suqä
 quvqä iinjä imäkqanquwänja, hiunji hñquenji, qutanji
 23,000 pizqä äpäkonquwi.† 9 Itanga ne Kraisi neqä Naqä
 Iquenji, Israitqä hñqua yamwiqä äwikuwä-panji, mäwqä
 iquatuñqe. Qu iinjä iqanquwänja, qämäkiqua pizqä äyä
 äpäkkuwi.‡ 10 Anjumiñi, he Israitqä hñqua, manjä kuapä
 ätuwänmiñuwä-panji, matqä iqäpnqe. Quñi, enjätqä
 ämaqä qui imäkqä iqu, pizqä äpäkkqe.§

11 Nätmätqä qu e äwimakqe, ii ämaqä huizi di, iu hñjuä

* 10:1 Anjumä Itmakqä 13:21 † 10:1 Anjumä Itmakqä 14:22 ‡ 10:3-4

Anjumä Itmakqä 16:4, 35 § 10:3-4 Anjumä Itmakqä 17:6; A Täuqä 20:11

* 10:7 Anjumä Itmakqä 32:6 † 10:8 A Täuqä 25:1-9 ‡ 10:9 A Täuqä

21:4-9 § 10:10 A Täuqä 16:41-50

qungpɲeqeɲqä ktqä naqä-qakuiyi. Ämaqä, Goti Iqueqä bukä iu nätmätqä iinjä äqäkuwi, ii ne ämaqä qua tqu qui imäknätɲqä itqätangqeu äpmeɲquä iqune, suqä asä ique nemeqeɲqä kɲuä indqänguatunquänäyi. ¹² Inji ämaqä hɲquki, “Nyi pämä yänänäqɲqänänä tä qe ätqäuänänä” kɲuä indqänätqänä etangutqe, mä quanjä mapäkɲqä isɲqe äɲguänä mindɲqe. ¹³ Yamwiqä he ae emetɲqe, ii ämaqä huizi iquau-pqä äwimetɲqä-panä asänänjiyi. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä kukɲuä ätätqä iunji, imäkqä-qu eäqä-tanji, yamwiqä iqä hɲqu he ämenguatätɲqenqe, hiɲuinä mäqunquä yänä. Injäqe yamwiqä iqä iqu inä emeqä-qe, he yänänäqɲqä äpakänä tqäutɲqänä, Iqu hänaqä emeyänä.

Suqä goti quanjä iquauɲqä qonjä woktäuqenqä

¹⁴ Iinjɲqe, ɲqä nyämaqä nyi kiinjä änyinäɲqä iqenä, he suqä goti quanjä iquauɲqä qonjä woktäuqe, wimasiyqäpɲqä etqä. ¹⁵ Nyi he ämaqä kɲuä iqä äɲguänänä-tänuenä etangä eqänätmä etqä. Inji hiqä-hiuä nyaqä kukɲui iwäsäupɲqe. ¹⁶ Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “äɲguiqä” ätkqä iquenyqe, ne Goti Iquenji, “äɲguiqä” ätuätqänju. Ne häkä iquesa äɲgquänjanji, Kraisi Iqueqä häneqetä naqä-hɲqunänqä aquvä ämänaqiyqi. Itanga bretqä ne äkutätunqe, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hɲqunänqä aquvä ämänaqiyqi. ¹⁷ Bretqe, hɲqunä etanji, ga ne kuapänänä iqune, buayä iquenyä änätunquä etanji, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqä-hɲqunä äyä änyänju.

¹⁸ He Israitqä iquauɲqä kɲuä indqämbu. Qu nanjui hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu änäpiyänjanji, quwqä-quwä hiqäva-imäkqä iquatä naqä-hɲqunä epu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutqänjuwi. ¹⁹ Nyi kukɲuä ii ätqä tquesanji, goti quanjä iquauɲqätä, ä ymisarjä iquauɲqä hiqäva imäkätqänjuwiɲqätänji, iqua nätmätqä

naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee. ²⁰ Nyi tiinjä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dnä quvqä iquaunqä äqiyqäüä.” Itanga, nyi “He dnä quvqä iquatä anä iqänqe, manyinqä yänqiyä” ätätmä etqä. ²¹ He eqä-häki, Naqä Iqueqetä, dnä quvqä iquauqetänji, du-bu manäkiqä ipnä. Tiinjä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäkkä ttawä iutä, dnä quvqä iquauqä iutänji, du-bu mäpmayäkiqä ipnä. ²² Inji ne suqä iinjä imäkatque, Naqä Iqu nenyqe, “He Inqänänjenjqä” ätätqä-qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqa yänänäqñqe, Iqueqe mämäwqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkkenqä

²³ Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnänji imäkkqe, pmua ma, ängüä imäkätqänünä” ätätqänjä. Injäqe, hui yätamäkkä ängüä neyqe, ä hui yätamäkkä mäneyqe. Itanga hui, ämaqä huiunji, yänänäqñqä tqäupñqe, yätamäkkä mäwqä yänä. ²⁴ Ämaqä hñqu yätamäkkqe, kiqä-kiuänä minqä yätñqä itä, ämaqä hñque-pqä inä vquätñqänänji. ²⁵⁻²⁶ Apqä Bukä iunji, kukñui tiinjä äqänä. “Qua iqtä, itanga nätmatqä eeqänänjä iu äwinqe, ii Naqä Iqueqänänjqä.”* Inji, nanuä mbqänqä imäkkqanguwi, he kñuä kuapänä eyqanquti yatñqä miqä, hñgi mbqä ipu bñqe. ²⁷ Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, buayä anä bñqä tääqä etätmeqangi upñqä ipiyi, kñuä kuapänä indqänäpu yatñqä miqä, qanyä qeiqi äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bñqe. ²⁸ Injäqe ämaqä hñqu, “Nanua tä, goti quangä iquaunqä hiqäva ae äqäyquwiqä” etätqe, he ämaqä iqu iinjä etätqenqätä, suqä quvqä imäkkqenqä äwäwa iqenqätä, kñuä indqänäpu, nanui manqä ipñqe. ²⁹ Nyi kukñui, “Suqä quvqä imäkkänjqä äwäwa iqä iinjä”

* 10:25-26 Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

etqe, ii he hiqä-hiuä äwäwa iqä diñqä kñuä ämamä matqä iqä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, henyqä, “Iqua suqä quvqä imäkqäüä” kñuä vqä iinjä etqä. Ii tiinji. Nyi nätmatqä eeqäpnäni hiñgi imäkmqä etanqgetani, ämaqä huiziqu kñuä pkäpkä indqänätä, nyaqä kñuä indqänqeuñi man-gunmäkqä yänä. Injäqe nyi iquenqä kñuä indqänämitani, nanjuä iinjä pmua imäknmä. ³⁰ Itanğa nyi buayä nmqä itmä, Goti Ique, “änğuiqä” tquanğundqe, ämaqä hñqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvqä imäkätä ängiyä-qe” mandqä yänä.

³¹ Iinjqe tiinji. He buayä eqä änäpiyanğa, ä nätmatqä äki-äkitanji imäkäpiyä iunji, hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqäpnqe. ³² Nyi imäkätñqä-pa, he ämaqä Israitqä iquauñä-qe, Grikä iquauñä-qe, ä Goti Iqueqä ämaqä iquauñä-qe, hanjä-iqä ämepu äwäwa iqä diñqä miwimäkqänqe. ³³ ñqä-näuäñi, Goti Hanjuwä Iqu, qu hññä iqumuätätñqä diñqe, nyi wäunui yätamakqe, ñqä-näuä iñgmqä iunqänä miqä, qu-pqä inä wimqä imäkätñqe. Iinjñqe, nyi suqä ängüänäñi, ämaqä eeqänä äwinyätñqä iunqänä imäkätñqe.

11

¹ Nyi suqä Kraisi Iqu imäkätñqä iunji qänaknä itmä imäkätqänjä. Ga he-pqe nyi imäkätqätanğqä iunji, qänaknä inä nyiyäpu imäkqäpnqe.

Suqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä qñqenqä (11:2-14:40)

Suqä, nyuänjä huäqä huätñqenqä

² He hea ique-iqeuñi, nyinyqä kñuä äpakänä indqänäpu, itanğa nyi kukñui ämetmä näqñqä etapätñqä iunji qänaknä iqanğuwñqe, nyi heyaqä yoqe, haqeqä ämatnämäutqänjä.

³ Itanga nyi he tiinjıqä näqıjqä mapıjqä änyıngi. Qokä eeqänjä iquauqä nyuäni, Kraisi Iquvi. Itanga, apäkiyqä nyuäni, qokiqu etangi, itanga Kraisi Iqueqä nyuäni, Goti Hanjuwä Iquvi. ⁴ İnjı qokä hıqu, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqännga, ä Goti Iqueqä kukıuä hınuä ätätäqännga, iqueqä nyuäni huäqä äutnäqännga ätqe, ii iqu iqueqä Nyuänjä Iqueni womba ävqi. ⁵ Itanga apäkä hui, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqännga, ä Goti Iqueqä kukıuä hınuä ätätäqännga, iiyqä nyuäni huäqä mautıjqä iqännga ätqe, ii iiyqä nyuänjä iqueni womba ävqi. İi iinjä imäkqe, ii apäkä hui, iiyqä nyuänjä dä eeqäpnä häuä ämätinäqtä nyuänjä huiwi, ätnänjä iqi änyänqä-parjä iinjıyi. ⁶ İnjı apäkä hui, iiyqä nyuäni huäqä mautıjqä itıjqä etangutqe, iiyqä nyuänjä de, häuä tävämäutıjqe. İnjäqe de häuä tävämäunqetä, hämänä ktämäunqetä womba meqä etangqetani, iiyqä nyuäni huäqä hutnäıjqänänji.

⁷ Suqä iinjä iquauqä quati, tiinji. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä ktqä enqä-parjä epu, ga Iqueqä yoqä naqe ämotqueqäpıjqetani, qu iquauqä nyuäni huäqä mautıjqä ipıjqe. Itanga apäkä iua, qu qokä iquauqä yoqä naqe ämotqueqäpıjqe. ⁸ Tiinjä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukqä ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukqä eä. ⁹ İnjä etangqä-qe, tiinjä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu kıui, apäkinyqä ganä indqänätä, qokä iqu, iinyqä imäkkqä ma, oee. Iqu kıui, qokä iquenyqä ganä indqänätä, apäki, iquenyqä imäkkqä eä. ¹⁰ İnjä eänqä-qae, apäkä iua, huiz-iqueqä yäpä iqi pmetıjqä motquapıjqe, quwqä nyuäni huäqä hutmbıjqe. İua iinjä imäkpıjqe, enätqä iqua hınuä äqumbu pmetangä iutayi.

¹¹ İnjäqe, ne Naqä Ique ämuänınjqetani, apäkä iua, qokä iquauıjqe, kiui matqäuıjqä etangpi, itangqännga qokä iqua-pqe, apäkä iuaıjqe, iinjı matqäuıjqe. ¹² İi tiinjä etangıyi. Hıııiqänänji Goti Hanjuwä Iqu apäkä timäutıjqe,

qokä iqueqä huiwi ämetä imäkkqe.* Itanga täŋgaŋi qokä iqua, apäkä iuaqä huiwä iuta äyä ätimäutqärjä. Itanga nätmätqä eeqänänjä ätimäutqärjuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanji.

¹³ Inji tiinjŋqe, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqä nyuäŋi huäqä mautŋqä ipiyänŋa, Goti Iquenyqä tääqä tqe, ii äŋguätiyä, quvqätiyä?” ¹⁴ Ämaqueuqä suqä iuŋi, näqŋqä tiinjä äyä änatapqi. “Qokä hŋqu dä quäuqä huiqŋqä etangutqe, yoqä naqä mämeqä yänä. ¹⁵ Itanga apäkä hui dä quäuqä äuiŋqe, iyyqä detaŋi yoqä naqä menä.” Ii tiinjä etangiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäuqä huiqŋqe, ii quwqä gquä eŋqä-paŋjä äwikqe. ¹⁶ Ämaqä hŋqu, nyi kukŋuä iinjä ätqä iuŋiŋqä yeeqä miqä itä, kukŋuä-täŋu etangutqe, iqu näqŋqä tiinjä metŋqe. Ne qänaknä yatunŋqe, suqä huizi aarŋqä etanŋi, itanga Goti Iqueqä yoqenŋqä aquvqŋqä iqua-pqe qänaknä ipŋqe, aarŋqä inänji. Ii qäqunänji.

Naqä Iqueqä ymisarŋi, qäyunä ŋqenqä

¹⁷ Nätmätqä nyi täŋga kukŋuä tmqä iqä iuŋiŋqe, heyaqä yoqe haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanji. He aquvä äqänäpiyänŋaŋi, qeiqi mäminŋuenä, haŋä-iqä kuapanä änyätqänjuwenji. ¹⁸ Haŋä-iqä hiŋuiqänŋi, nyi qäte tii äwiyänŋqe. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi Iqueä yoqenŋqä aquvä äqänäpiyänŋaŋi, awä äqäyapatnätqärjuwi. Itanga nyi iinjŋqe, “Ii naqä-qakuiqe” quuvqä wänqäpu, tiinjä iuta eqiyqä. ¹⁹ He kiui-kiui iinjä äpmapiyitaŋi, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänŋqä iuŋi, qänaki naqä-qakuinä itqärjuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hiŋuä qumbŋqe. ²⁰ He aquvä äqänäpu, suqä ymisarŋä ŋqenqä Naqä Iqu ämänätquakqeu qänaki ipiyänŋaŋi, naqä-qakui miqä itqärjuwi. ²¹ Ii tiinjä dutanji. He hŋqunä-hŋqunä, ymisarŋä mapŋqä ipiyänŋaŋi, “huiziqua äänä ipŋqäpiyä”

* 11:12 Ipäqäqä 2:21-22

tpu hiñuä ganä mäquñquä, maqänä meqä-quenji. Iutañi, hñqua buayä dä pmetanġuwänġa, itanġa hñqua eqä yänänäñqñe änäpu, hiqiiyqä iqäpnä. ²² He buayätä eqätä bñqe, heqä añä yuuwiu äpmapu ñqänäñi, añä maequenda? Ä Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquauñi, quvqä itquepu, ga ämaqä nätmätqä maeqä iquauñi, womba wipñqätanä? Iñqe nyi änäänyä hetmqe? Nyi heyaqä yoqe, haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iñqe, nyi iñi, mimäkqä imä.

²³⁻²⁴ Iñi nyi kukñuä awä qänġanä ae etmiñqe, ii nyi Naqä Iquesa ämakqeyi. Ii tiinji.† Heatqä Naqä Jisasi Iqueni pizqä päkññqä iquauqä hipa iu vqanġqä iqueni, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueni, “änġuiqä” ae ätuäqetani, äkutätä, tii ätukqe. “Tä ñqä huiwi, he yätamäkqä heyätñqä etapqänä. He Nyinyqä kñuä indqänäpu, iñä imäkqäpnä.” ²⁵ Qu buayä qäpu ġanġuwänġa, Iqu wainqä-eqä-häkiqueni, suqä asiqu imäkätä, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä änyä-hänä Goti Iqu ġuä ämäsäukqä iyyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, ñqä häñeqe, equatemqänä. He eqä-häkä tqe äkñga ti änäpiyänġani, Nyinyqä kñuä ämepu, iñä imäkqäpñqä.” ²⁶ Naqä Iqu anġi äpätqänġanqe, bretqä tätä, wainqä-eqä-häkä tätä, he äkñga ti änäpiyänġani, Naqä Iqu äpäkonġqenqä, suqä iuta ämaqeu motqueqäpñqe.

²⁷ Iñä dutani, ämaqä hñqu, Naqä Iqueqä bretqetä, eqä-häkä iuñitä kñuä qäyunä mämeqä eä änätqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitä häñequetäñi qui imäkätä, kukñuä menä. ²⁸⁻²⁹ Ämaqä hñqu, Naqä Iqueqä huiwiñqä ganä miwäsäuqä, buayitä eqetä änätqe, iqueqä-kiuä iñä änätä, hanġa-iqä ämaenġi. Iutañi, Naqä Iqu kimanġi ävänä. Iñi, ämaqä hñqu, iqueqä-kiuä ganä iwäsänäqetani, bretqetä,

† 11:23-24 Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

eqä-häkä iunjitä, inga nätnqe. ³⁰ Ganä miwäsäunqä iutanji, hiyaqä awä iqisanji, ämaqä kuapänä yänjänäqñqä maeqä epu, täñä-yaqä wiqangä, itanga hñqua pizqä hämänä ae äyä äpäkonätqäñuwi. ³¹ Inäqe ne bretqä iinjitä, wainqä iinjitä ämetunqunä, neqä-neuä ganä änguänä iwäsäungque, Naqä Iqu mänewäsäuqä itä, kimanji mänä-tapqäñqe. ³² Itangi Naqä Iqu änewäsäutä, hanjä-iqä iinjisua änätapqe, ii Iqu ämaqä qua iunji yuuwä ätäutäqäñganji, ne-pqe qäsä minemäkqä yäniñqä, jänä inemäkätñqä änä-tapqi.

³³ Itangi, nyämaqäüä, nyi tiinjä etqä. “He ymisanjä bñqä aquvā äqäyāqänäpiyānganji, he ganä timäupqä iquenä, maqänä mämeqäñqe, qänakñä iquauñqä hiñuä äqumbu pmapñqe. ³⁴ Itangi hñqu buayäñqä dä vqangutqe, hiqä aquvāqñqä iqisanji hanjä-iqä Goti Iquesanji matimäuqä itñqä dññqe, iqueqä anju äñga timäutñqe.”

Hanjä-iqä änyä äwiñqe, hiñuä maeqänmqä anji äquvep-mqäñga, jänäñi inga imäkmniqe.

12

Dñä Äñguä Iqu, ne imäkatunquä inemäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, ämaqä quuvqä heqiyä iqua imäkñqä iwimäkätñqenqä näqñqä mapñqä änyinji. ² He quuvqä maeqiyqä äpmapiyānganji, goti quangä manjä matqä iquau qonä woktäupñqe, hiqä äwqe evauqangi imäkminjuwiñqe, hiqä-hiuäñi näqñqä ae äyä enä. ³ Iinñqe nyi tiinjä etmqe. Ämaqä hñqu, “Jisasi Iqueñi, Goti Iqu qui iwimäkätñqä änyinjiyā” ätqe, ii Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, iquä mäpmeqä etangqä iuta tänä. Itanga ämaqä hñqu, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” ätqe, ii Dñä Äñguä Iqu iwimäkqangqeta tänä.

⁴ I etangi, ämaqä iqune wäunuä huitañä-huitañä imäkquatunquä näqñqetä, yänänäqñqetä, ne hiñgi ämetunque, ii dnä hñquauta ma, Dñä Äñguä Kiuänänjä Iquesanji. ⁵ Itanga ne wäunui huitañä-huitañä yätamäkqenqä imäkätunque, ii naqä huiziquaunqä ma, Naqä Kiuänänjä Iquenyqe. ⁶ Tiinjä-pqe inänji. Ne wäunui huitañä-huitañä imäkqanqunğa ätimäutñqe, ii Goti Kiuänänjä Iqu imäkqanqä iutanji. Nätmatqä eeqänänjä iinj, Goti Iqunä eeqänänjune inemäkätqäuä.

⁷ Itanga Dñä Äñguä Iqu, nesä hñqunä-hñqunä äpmeqänğa, Iqueqä yänänäqñqä ämotquetñqe, ne inemäkätqätanguti, ga ne ämaqä eeqänänjä iunji, äñguä iwimäkquatunquänäyi. ⁸ Dñä Iqu ämaqä hñquenji, iqu kukñui, äñguä iwäsäuqänqä näqñqeuta tquätñqä ävätä, itanga hñquququenji, Dñä Asiqu kukñui näqñqä iuta tquätñqä ävätqäuä. ⁹ Itanga hñquenji, Dñä Qäqu, iqu quuvqä yänänäqñqä heqiyätñqä iwimäkätä, ä hñquququenji, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iunji, äñguä iwimäkquätñqä iwimäkätqäuä. ¹⁰ Itanga hñquenji, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji imäkquätñqä iwimäkätä, itanga huiziquenji, iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hiñuä-tquätñqä iwimäkätqäuä. Itanga hñquenji, iqu dnä huitañä-huitañä eeqänänjä iquau iwäsäuquätñqä iwimäkätä, itanga hñquququenji, anjä-kukñuä huitañä-huitañä tquätñqä iwimäkätqäuä. Itanga hñquenji, iqu anjä-kukñuä iinjä iquauñi, kiqä quatinqä äkunmäkätä tquätñqä iwimäkätqäuä. ¹¹ Dñä Äñguä Kiuänänjä Iqu Qäqu, ämaqe, qu wäunuä iinj eeqänänji imäkqapñqä iwimäkätqäuä. Iqu Iqueqä äwiñqä iutañi, Kiqä-kiauä ämaqä hñquenji, huizi ävätä, itanga huiziquenji, huizimända ävätqäuä.

Huiwi naqä-hñqunä eänqu-qe, kuapänä äuqätängäwänju

¹² Ämaqueuqä huiwi, naqä-hñqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätängäwä.* Itanga iinjä äuqätängäwänqe, kuapänäñi qäyä etangqä-qe, huiwi-qu naqä-hñqunä eä. Inji Kraisi Iqu-pqe, asä iinjä. ¹³ Ii tiinjä duta etqä. Israitqä iquauñä-qe, ä Grikä iquauñä-qe, itanga wäunüä-wiyqä hinginjä iquauñä-qe, ä ämaqä hñqueqä yäpä iqä mäpmeqä iquauñä-qe, ne eequne huiwi naqä-hñqunänqä, Dñä Asiqu asñä änaqiyätä, itanga eequne ique guatunqe, Kiqä-kiauä änatapkqe. ¹⁴ Ne näññqe, huiwi-qu nätmätqä hñqunänjä-tänjä maeqñqe, huitañä-huitañä äuqätängäwäqä iuta hiätänä. ¹⁵ Inji yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-queñi mauqätänqä injänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queñi yqänä äuqätänä. ¹⁶ Itanga qäte-qu, “Häwe, nyi hiñuä-qunä manä, nyi huiwi-queñi mauqätänqä injänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queñi yqänä äuqätänä. ¹⁷ Inji huiwi-qu eeqäpnä hiñuinänjä etangutqe, kukñuä qäte äänä wiyäniqi? Inji huiwi-qu eeqäpnä qätenänjä etangutqe, nätmätqä sisnyani äänä wuweniqi? ¹⁸ Injäqe huiwi-qu iinjänqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hñqunä hiätätñqä, äuqätängäwänqä iquauñi, Iqueqä äwiñqä iuta iwäsäutä ekqe. ¹⁹ Injä äuqätängäwänqä eeqänänjä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi? ²⁰ Injäqe huiwi-qu, iinjäqu hmanji. Huitañä-huitañi eeqäpnä äuqätängäupuiyitanji, naqä-hñqunänji, ii eä. ²¹ Itanga hiñui-qu hipae-queñi, “Nyi sitañi manyingqiyä. Nyi ñqä-näuänä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. Itanga nyuänji-qu yuki-queñä-pqe “Nyi sitañi manyingqiyä. Nyi ñqä-näuänä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. ²² Injä etangqä-qe tiinjä. Huiwiu äuqätängäwänqä iquauñqe, ne “Yänänäññqä maeqä-quateqä” kñuä äneyätñqe, iqua wäunüä naqätänji. ²³ Itanga äuqätänänqä hñquauñi, ne iquauqä yoqe haqeqä mämamäuqänänjä iquauñi,

* 12:12 Romä 12:4

qäkämä iwimäkätanä, iquauqä yoqe haqeqä kiinjä äyä ämuämäutqänju. Itanga äuqätängäwänjçä huizi, womba änatapätqänjuwä iquauji, ne qäkämä qeqätqetä zä kittqiyquanä. ²⁴ Itanga huiziquaujqe, ne, “Qeqätqeqä” kjuä neyqanguti, qäkämä miwimäkqä iquanä. Injqe Goti Hanjuwä Iqu hñqunä-hñqunäni, naqä-hñqunänjçä yauqätä ämitäqänjarji, äwa itqänjuwä iquauji, yoqä naqä äwikqe. ²⁵ Iinjä enjqe, huiwi-qu ipipiyqñqä mandumäkñqä itä, äuqätängäwänjuwä hñqunä-hñqunänjçä iqua, suqä asänänjinä imäkäpu, äñguänä mingpñqä imäkkqe. ²⁶ Itangi iutañä hmbu hanjä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itanga isuautañä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

²⁷ Itangi he eeqäpnäni, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunä epu, hñqunä-hñqunäni Ique qe äuqätänänjçä. ²⁸ Itanga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdanji, wäunjuä tiinjä imäkqäpñqä äwikqe. Hinjuiqänji, ämaqä kukñjuä awä tquäpñqä dowatkqä iqua etangä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinjuä-tqäpñqä iquayi. Itanga ämaqeu näqñqä-vqäpñqä iqua etangä, ita ämaqä nätmätqä änä mimäkqänänji imäkqäpñqä iquayi. Ita ämaqä tänjä-yaqä huitañä-huitañä-tänjçä du, äñguä imäkqäpñqä iqua etangä, ita ämaqä huizi du yätamäkqä vqäpñqä iquayi. Itanga ämaqä wäunjuä eeqänänji ämiqäpñqä iqua etangä, ita ämaqä kukñjuä huitañä-huitañi tqäpñqä iquautä atäunjuä ikqe. ²⁹ Ämaqä eeqänänji, kukñjuä awä tqäpñqä dowatqñqe, hmanjqe. Itanga eeqänänji, Goti Iqueqä kukñui hinjuä-tqñqe, hmanjqe. Itanga eeqänänji, näqñqä-vqñqe, hmanjqe. Itanga eeqänänji, nätmätqä ämaqä mimäkqänänji imäkqänjqe, aañqänjqe. ³⁰ Itanga eeqänänji, yaqä-tänjçä iquau äñguä imäkqänjqe, aañqänjqe. Itanga eeqänänji, kukñjuä huitañä-huitañä tqänjqe, hmanji. Itanga

eeqänäñji, kukñuä iquauñi kiquä quatingqä äkunmäkqänqce, hmanqce. Qu wäuñui, quwqä kiui-kiui imäkqänqä ekuwä eä.

³¹ I etangi, wäuñuä iinjä imäkqänqä näñqçetä, yänänäñqçetä, Goti Iqu hiñgi ävätñqä iutanjä äñguänänjä, huiziu ämäwqätäunuwä iquau mapñqce, he hiqä eñqçetä, kñuä äwqçetä, yänänäñqçä vqänqce. Itanğa nyi täñgani suqä huiziquau ämäwqätäunqä hñquenyqä, awä tiinjä hetmqce.

13

Suqä, huiziuñqä wiñqçenqä

¹ Nyi ämaqeunji, ämaqeuaqä kukñuä huitanjä-huitañitä, eñätqä iquauqä kukñuitä, ätuätmäñgani, suqä ämaqeunqä nyiñqce, mämeqä imä, tumqä etanğutqce, ii tiinji. Nyaqä kukñuä iinji, makñuä oonqä ätqa-panjä iinjä ätqä. ² Itanğa nyi Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmätqä zä wiqeunqätä, nätmätqä huiziuñqätä, näñqçä eämä-qe, qoqonjä iquauñi, “Zä eñqä-pa äyawa, näñinyqä upuiyä” tqänqä, quuvqä heqiyqä yänänäñqçä-tänjunä eämä-qe, iñäqce suqä ämaqeunqä nyiñqce, mämeqä imä etanğutqce, ii nyi ämaqä aañä quvqunji. ³ Itanğa nyi ñqä nätmätqä ae ämeñqä eeqäpnäñji, ämaqä äwa itqätanğuwä iu ävätmä-qe, ñqä huiwi, tä qäyä ñqäyikapñqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeunqä nyiñqce, mämeqä imä etanğutqce, ii Goti Iqueqä hiñuä iqiñi, yätamäkqä manyiyqä yänä.

⁴ Ämaqä, ämaqeunqä äwinyänqä iqu, hanjä-iqä qäyä äwimeqanği äwqä hanuä änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziuñqä qeqä tmäkqä-qu eä, ämaqä hñqueqä nätmätqä hiñuä äqunätä “Nyi ämamqeqä” matqä-qu eä, kiquä-kiuänqä awä matñqä-qu eä, itanğa iqueqä yoqce haqeqä mämamäunqä-qu eä hiätätñqce. ⁵ Itanğa suqä äñguä iunji tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqce, kñuä pkäpkä

1 Korinä 13:6 44 1 Korinä 13:13

mindqänqä-qu eä, äwqä tnäri maqänä mimäkqä-qu eä, quvqe iwitqueqanquwinqe kjuä aquvä mämaqiyqä-qu eä hiätätñqe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvänä miqä itä, itanga änguä naqä-qakuinqä, aquvänä iqä-qu hiätätñqe. ⁷ Itanga hanjä-iqä eeqänäni ique makittqiyqä iqanquti, iqu hea ique-iqenji, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmatqä änguä wimetñqä diñqä kjuä yänänäqñqä ävä äpme, itanga quanjä mapäkñqä yänänäqñqänänjä tqäutänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwinqä tqü äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hiñuä ätmitpqä itä, itanga anjä-kukñuä huitañä-huitañä ätmitpqä itä, itanga ämaqeunqä näqñqä huitañä-huitañä itäni, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinjä dutayi. Täñgani ne näqñqe, du-du inqä ämenä, itanga Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä-pqe, du-du inqä hiñuä äyä ätätqänju. ¹⁰ Inäqe qänakñi nätmatqä eeqänäni, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, inçani nätmatqä du-du inqä iinjä, hämänänä hma heqänqe. ¹¹ Ii tiinjä enqä-panji. Nyi ymeqä wänqä emänçani, nyaqä kukñuä tqetä, iwäsäuqetä, kjuä indqänqetäni, ymeqä wänqä isua imäkqä du, imäkminqe. Itançi nyi naqä-qunä ae etmänçani, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinjä-pqeyi. Ämaqe, hiñuä yäqñqetä hiñuä iqänätqänjuwä-pa, ne täñçani, ätnänäqi mäqunquä itqänju. Qänakñi hea iinjä timäutqänçani, ämaqe anä äpmepu hiñuä iqänätqänjuwä-pa, ne naqä-qakui, ätnänäqi hiñui iinjä qunanique. Itanga nyaqä näqñqä täñçani, du-du inqä enqe, inäqe inçani, Goti Iqu nyinyqä näqñqä änguänä eqa äpätnqä-pa, nyi-pqe eeqänäninjqä näqñqä iinjä emniqe.

¹³ Itanga täñçani, suqä naqänänjä hñquaqui-hñquenjä tiinjä iqua äwi. Suqä quuvqä heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä änguänäni nätapätñqenqä kjuä iqä yänänäqñqä ävanä hiñuä äqänänä pmeqä ique, itanga

suqä ämaqeunqä äwiñqä ique, iquayi. Inäqe suqä iquau-tañä ämäwqätäunqä iqu, ii suqä ämaqeunqä äwiñqä iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä-tqe, suqä huiziquau ämäwqätäuä

¹ He suqä ämaqeunqä äwiñqä ique ämepu imäkqäpñqenqä, yänä qängangpu. Itanga wäunüä huitañä-huitañä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Änguä Iqu hiñgi ävätñqä iquau mapñqä diñqe, he hiqä eñqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqangpu. Wäunüä huizi iqua e etangqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä-tqe ämäwqätäutñqe. ² Tiinjä dutanji. Ämaqä kukñuä huitañä hñque ätätqä iqu, ämaqe qätä änguä mäwiñqä iqanguwitanji, iqu qu mätquä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä tuänä. Dñä Iqu iwimäkqangqä iuta, nätmätqä zä äwiñqenqä tänä.* ³ Inäqe ämaqä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu ämaqueuqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätä, suqä änguinä imäkqäpñqä äwivauquumatätä, itanga äwqä harjuä imbu pmetpñqä iwimäkätä tuänä. ⁴ Angumñi, ämaqä kukñuä huitañä hñque ätätqä iqu, iqueqä-kiuä yänänäqñqä imäknätqätangqä-qe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkiu yänänäqñqä iwimäkquänä. ⁵ Nyi he eeqänänji, kukñuä huitañä-huitañä tqäpñqä nyinätangqä-qe, kukñui hiñuä-tqäpñqe, aañä kuapänä änyinätqäuä. Itanga ämaqä, kukñuä huitañä-huitañä ätqäqä iqu, iqueqä kukñuiñqä, “Nyi iinjä ätqänä” ätätqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqueñi yänänäqñqä iwimäkänä. Iqu iinjä mimäkqä etangutqe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iquenji ämäwqätäunä.

* **14:2** Korinä äpmamiñuwä iqua, kukñuä huitañä hñque tqänqä näqñqetä yänänäqñqetänji, huiziu ämäwqätäukqenqä ätmijuwä.

⁶ Nyämaqäüä, nyi äpätmä, kukñuä huitañä-huitañinä etqanğmdqe, he yätamäkqe, nyitani äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä diñqe, nyi äpätmä, kukñui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqenqätä, ä näqñqä änyähänjä hñquenqätä, ä Goti Iquesañi hinguä-tqenqätä, ä suqä qäyunä imäkqenqätä etmqe, ii qäyunäñi äyuwä. ⁷ Asä iinji, häawätä gitatä, hänjä-pmeqä maeqä äkak-inäqñqä tqua enqä-paniyi. Iqua äkakä ätnänjäqi maqän-ganğutqe, apqä tqä iqua näqñqä äñgui mämeqä ipu, hñqäqi-mända upunä. ⁸ Itanğa, “Tä mäkänqä uwqän-ganjqä” ätätä, awi ätnänjäqi matqä iqe, ämaqe mäkänqe, nawinyä imäkmbni? ⁹ Ii enqä-pani, tiinji inänji. He kukñuä awi, kukñuä huitañä-huitañä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hñqu heyaqä kukñui äñguänä äänä ekitä, näqñqä äñguänä äänä meniқи? Hiyaqä kukñui, eeqäpnä yuñuä ämamä wänä. ¹⁰ Qua täuñi, kukñuä kuapänä äwiqetani, eeqänani, qakuä-täñi. ¹¹ Inji ämaqä hñqu kukñuä dqanğqä iunji, nyi kiqä quatiñqä maqñqä iqanğundqe, iqu nyinyqe, “Ämaqä hñqäqisanjä-queqä” kñuä vänä. Itanğa nyi-pqe, iquenyqe, asä iinjä imä. ¹² Itanğa he kukñui, huiziqua qätä epñqä ätäpiyänğani, he-pqe ätnänjä iqi tqä-quenä asä iinjä epñqe. He wäunjuä huitañä-huitañä imäkqänqä näqñqetä, yänjänäqñqetä, Dñä Äñguä Iqu ävätñqe mapñqä aanjä kuapänä enyätñqetani, he nätmatqä iinjä iquatani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iunji, yänjänäqñqä iwimäkqäpñqä iquau mapñqe, wäunjui yänjänäqñqä imäkqanğpu.

¹³ Inji ämaqä, kukñui huitañä hñque ätätäqä iqu, iqueqä kukñuä iinji anğumä äkunmäkätñqe, Dñä Äñguä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä ganä ätätä yatñqä vqe. ¹⁴ Inji nyi kukñuä huitani ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi ñqä quuvqä iutanä ätqä. Injäqe ñqä kñuä indqänqä iutanä matqä itmitani, kñuä iqu wäunjuä hñqu mimäkqä yänä. ¹⁵ Itanği

nyi squä imäkmqe? Tiinjiyi. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, nqä quuvqä imdatä, nqä kñuä indqänqä imdatä qäsä imäkmä. Itanga nyi apqe, nqä quuvqä imdatä, nqä kñuä indqänqä imdatä qäsä tmä. ¹⁶ Inji si tääqä ätätinä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeu ämamäutñanganji, tqä quuvetänä tqangtqe, ämaqä kukñuä iquenyqä näqñqä maeqä, hesä anä äpmeqä hñqu, saqä “änqaiqä” tqangñiqe, qätä äänä äkiyätä, “Ii naqä-qakuiqä” täniqi? ¹⁷ Si tqä-täuäñi, Goti Hanjuwä Iqueni, “änqaiqä” qäyunä tquangñä-qe, ämaqä huiziqueni yänñäñqä miwimäkqä yänä. ¹⁸ Nqä-näuänä äpmananganji, nyi heji ämaiqutäutmä, kukñuä huitañä-huitañä iutä kuapänä ätätqänä. Nyi iinñä imäktñqä iinqe, nqä Goti Hanjuwä Iqueni, “änqaiqä” ätuätqänä. ¹⁹ Iinñä qäyä etangqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoqenqä aquväñqä iunji, nyi kukñuä ätätmanganji, kukñuä huitañä-huitañä iutani quäuqänñä† tumqñqe, manyinñqi. Qu näqñqä änguanä mapñqä diñqe, nyi kukñuä qu näqñqä eänjuwä iutani, homä imäkätmä tumqñqä änyinñqi.

²⁰ Nyämaqäuä, heqä kñui indqänqe, ymeqä wänqä isauuqetäñi, asänñä mämeqänqe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqenqä maqñqä eänjuwä-pa, iinñä pmetpñqe. Inñä hiqä kñuä indqänqe, ämaqä naqä kñui metpñqe. ²¹ Kukñuä huitañä-huitañä tqänqe, kukñuä-suqä iunji, tuwanuä tiinñä äqänä äwi.

“Nyi nqä kukñui, ämaqä kukñuä huitani tqä hñquau äwimä. Itanga iqua quvaqä manñä iutani, ämaqä täqi äpmeñuwä iquau awä tquanguwänña, qu nyaqä kukñui qätä wiyqänqe, enyqä ipñqäuä.”‡ Kukñuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ätkqe.

²² Itangi Dñä Ängüä Iqu, kukñuä huitañä-huitañä tqänqä ävätnqe, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu,

† 14:19 Poli iqu kukñui, 10,000 ätätä äqäkqe. ‡ 14:21 Asayä 28:11-12

Goti Iquenyqä näqñqä mapñqä maetqe, ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Iquenyqä näqñqä meqänqe. Inäqe Dñä Äñguä Iqu Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tññqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä iquaunqä maetqe, quuvqä heqiyqä iquaunqä.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hñqunä-hñqunä kukñuä huitañä-huitañä tqanquwängga, ga ämaqä maññqä hñquanjä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hñquanjä-qe, yäpä ingisa äyapäpu qätä äwipiyyi, “He hiqiyqä itqänäüä” tupnä. ²⁴ Inäqe qu iinjä äpmapu kukñuä awi, hiñuä-tqä iqua tqä-panjä tqanquwängga, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqunjä-qe, ä ämaqä maññqä hñqunjä-qe, iquau äwimetqe, quvaqä kukñuä tnämäuqanquwi, iqu eeqänänji qätä äwiyäqe, iqueqä suqä quvqerñqä kukñuä mitqänänjä wiyänä. ²⁵ Inğanji ämaqä iinjä iqu, iqueqä kñuä indqänqä quvqä zä äwämitätññqe, näqñqä ämeqe, Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäutñqä qonjä äuktäutä, hipenji qua bu eätä, “Iyäa, aanjä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoqerñqä aquvä äqänäpiyänganji, suqä qäyunä imäqñqä

²⁶ Nyämaqäüä, iinjä änäänqe? Ii, he Jisasi Iqueä yoqerñqä aquvä äqänäpiyänganji, suqä tiinjä imäqñqä. Hñqua wäunui, apqä tqänqä meqanqpi, hñqua qokä-apäkä iu näqñqä-vqänqä mapñqe. Itanğa hñqua wäunui, Dñä Äñguä Iqu motqueqanqce, awä-tqänqä meqanqpi, hñqua kukñuä huitañä-huitañä tqänqä meqanqpi, itanğa hñqua kukñuä iinjä, äkunmäqñqä mapñqe. Nätmätqä eeqänänjä he iinjä imäkpqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnänjä iu yänänäqñqä iwimäqñqäpnä.

²⁷ Kukñuä huitañä-huitañä tqä iquaunqce, ämaqä hñquaquñä-qe, ä hñquaqui-hñquenjä-qe, iqueqänğa-iqeqänğa tqanqpi, itanğa hñqua äkunmäqñqä.

²⁸ Ämaqä kukñui äkunmäkqänqce hma etangutqe, ämaqä kukñuä tätñqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imñi qanyä ämenämiqä äpme, kukñui Goti Hanjuwä Iquesä iqueqä-kiuätänä tñqänqce. ²⁹ Itanga Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquauñqe, hñquaqunä-qe, ä hñquaqui-hñquerjä-qe kukñuä tqangpi, huizi 'kukñui äänä ätqäpiyä' tpu, iwäsäuqänqce. ³⁰ Itanga ämaqä quamä ii äpmamitätqä hñqu, Dñä Ängüä Iqu motqueqangqce, awä-tqänqä ämeqangutqe, ämaqä kukñuä tmitätqä iqu, kukñuä matqä qanyä tqäutñqe. ³¹ Kiqä quati, tiinji. Inyänä timäquätñqe, qokä-apäki, qu näqñqä ämepu quwqä äwqä imñi yanññqä imäkänyuembñqe, hñqueqännga-hñqueqännga pämä ätqäuäqisäpu, kukñuä tqänqce. ³² Itanga ämaqä Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua, wäñuä iinä imäkqänqce, quwqä-quwänä ängüänä äminyäpu, qeiqinyä pmetñqe. ³³ Ii tiinjä etangiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua knui huitañä-huitañä quvqe mindqänqä ipu, äwqä hanjuä inqä pmetñqä iwimäkqä-quvi.

Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä ätekqä im-imä aquväqñqä iutañä iqua-pqe, asä tiinjä imäkqänqce. ³⁴ Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunji, apäkä iua, kukñuä matqä qanyä pmeqänqce. Kukñuä-suqä iu äqänänqä-pa, iua kukñuä matqä, mäñdi äkittqänäpu yäpä iqi pmetñqe. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä awä iqisa kukñuä ätquwi, änä mäwqä yänä. Apäkä hui nätmatqenqä näqñqä metñqä etangutqe, anjä yuuwä iunä iyyqä qokique yatñqä ävätä, näqñqä metñqe.

³⁶ Kukñuä iinä iqua mämeqä iquwä iquenäñi, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukñui, henyä ämakuwäta? Oeyä! ³⁷ Inji ämaqä hñqu, "Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä hiñuä-tqä iqunjqä" ä "Dñä Ängüä Iqu iny-

imäkqan̄gi itqän̄änä” kɲuä iinjä indqän̄qä-qu etan̄gutqe, iqu nyinyqe, näqɲqä tiinjä hiätɲqän̄än̄ji. “Poli iqu nenyqä tuwan̄uä tä äqiyqe, ii Naqä Iqueqä suqä iutan̄jqä.”³⁸ In̄äqe ämaqä hɲqu, nyaqä kukɲuä tuwan̄uä täu äqän̄än̄qe, qätä män̄yiyqä iqe, qokä-apäki, iqueqä kukɲui qätä mäwiyqä ipnä.

³⁹ Itan̄gi, nyämaqäüä, he Goti Iqueqä kukɲui hiñuä-tɲɲqe, hiqä en̄qetä, kɲuä äwqetä, yän̄än̄äqɲqä vqäpɲqe. Itan̄ga kukɲuä huitan̄jä-huitan̄jitä tɲän̄qe, pmua mimäkqä pambu. ⁴⁰ In̄äqe he aquvä äqän̄äpiyän̄gan̄ji, kukɲuä näuä-namä mäwqä, qän̄akn̄äni, suqä qäyun̄än̄jä iunä iqan̄gɲu.

15

Jisasi Iqu äpäkonätä, an̄gi ävaukqen̄qä

¹ Nyämaqäüä, kukɲuä äñguä we-hun̄qä-tän̄ji, nyi awä hetqan̄gä qätä änyiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iuta yän̄än̄äqɲqänä tɲäutan̄guwiñqe, hiqä kɲuä indqän̄qe, an̄gumä evauqumuatmqe. ² He kukɲuä nyi awä etkqä iinjä iquen̄ji, a yän̄än̄äqɲqä qätätan̄gɲqe, iquesan̄ji Goti Hanjuwä Iqu, änyä-hän̄jä epɲqä emäkätqäüä. In̄äqe he iinjä mimäkqan̄gɲqe, heqä quuvqä heqiyqe, nätmätqä hin̄gin̄qä en̄qä-pan̄än̄qe.

³ Kukɲuä aan̄jä naqän̄än̄jä nyi ɲqä-näüä ämaqä huiz-iuta qän̄ganä ämakqä iquen̄ji, awä tii äyä etkqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänä äwiñqä-pa,* Kraisi Iqu neyaqä suqä quvqä eeqäpn̄än̄ji huätä mamäutɲqen̄qä iinjä äpäkongqe. ⁴ Itan̄ga tiinjä-pqä äqän̄än̄qä-pa,† qu Iquen̄ji qua pteqan̄guwän̄ga, hea hɲquaqu äwiqe, hɲquququen̄ji, Goti Iqu an̄gi ävauqumuatkqe. ⁵ Itan̄ji Iqu Pitä ique-ganä äwimeqe,‡ huizi, Iqueqä ämaqä 12 iquau äwimakqe.§ ⁶ Itan̄ji Iquenyqä quuvqä heqiyqä 500 iquau,

* 15:3 Asayä 53:5-12 † 15:4 Apqä Bukä 16:10 ‡ 15:5 Lukä 24:34

§ 15:5 Makä 16:14

asännga äwimakqe. Iquautañi, hñqua ae äpäkonḡuwä-qe, kuapänäñi häñjä yqänä äpmeñjä. ⁷ Iquau äwimeqetañi, huizi Jemisi ique äwimakqe. Itañi ämaqä huizi, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau ee-qänänjä äwimakqe. ⁸ Itanḡa aanjä yäpaki, nyi, ymeqä kiqä känai hea qäyunänḡanḡa maunyqä iqä enqä-parñä iinḡa-qunḡanḡa, änyimakqe.* ⁹ (Ii qakui tiinḡa iuta ätqä. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquauqä yäpä iqi, quvqä äpmeñqä iqunḡqä. Nyi hiñuiqänänḡanḡañi, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunḡi, yuuwä äpästätämiñqä etanḡi, ämaqe, “Ämaqä kukñuä awä ttñqä ändowatkqä hñqukiyqä” ndqe, ii quvqe. ¹⁰ Iinḡa qäyä etanḡqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä qeqä wimänḡqetañi, nyi sä äpmeñjä. Itanḡa Iqueqä qeqä imänḡqä iinḡi, qua aanqä iqi mapäkñqä ikqe. Inḡi nyi iinḡa emä, qua iqi mäpäwiqä itmä, wäunḡuä yänänḡqñqä imäkätmä iutañi, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquauñi, ämäwqätäuänḡä. Wäunḡuä iinḡi, nyi ñqä-näuä mimäkqä pa itqänḡä, oee. Goti Iqueqä qeqä imänḡqä nyitä äpmeñqä iqu, inyimäkqanḡi imäkätqänḡä.) ¹¹ Inḡi Kraisi Iquenyqä kukñuä iinḡinḡqä näqñqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä, qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iunḡänä ätuätunḡue. Itanḡa he iunḡänä quuvqä äyä eqiyätqänḡä.

Ämaqä ae äpäkonḡuwä iqua, anḡu vaupnuwänḡäti?

¹² Ne kukñuä awi, “Kraisi Iqu äpäkonḡanḡqänḡa, Goti Iqu anḡi ävauqumuatkqeqä” qäyä ätuätqätanḡu, ga ämaqä hesanḡa hñqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anḡi häñjä mävuauqä ipñqäuä-qe” sunḡqä ätätqänḡä? ¹³ Quvaqä kukñuä iinḡi, naqä-qakuä etanḡutqe, ii tiinḡi. Kraisi Iquenḡi, anḡumä häñjä mävuauqumuatkqä iquänänḡi. ¹⁴ Itanḡi Kraisi Iquenḡi, qua buta anḡumä mävuauqumuatkqä iqä-säpi, ne

* **15:8** Wäunḡuñqä 9:3-8

kukñui hingi tätqätanquati, ga he-pqe quuvqä hingi heqiyätqätpninji. ¹⁵ Itanğa ämaqä pizqä qua äptepqä iuta anđi mävuauqñqä etanđpqe, ii tiinji. Goti Iqu Kraisi Iqerñi mävuauqumuatqä iquänänji. Iinđä sätäti, “Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iqerñi, iinđä iwimäkkqä-qe,” quanđä tqune hiätan-inji. ¹⁶ Ii tiinji. Ämaqä pizqä qua butañi mävuauqñqä sätäti, Kraisi Iqerñä-pqe mävuauqumuatqä iquäninji. ¹⁷ Inji Kraisi Iqerñi qua buta anđi mävuauqumuatqä ikqä etanđgutqe, he quuvqä eqiyänjuwi, yätamäkkqä maiyqä itqätanğuti, hiqä suqä quvqeunä yqänä pmetpninji. ¹⁸ Tiinđä-pqe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä pizqä ae äpäkonğuwä iqua-pqe, qui hämänä imäkñgpninji. ¹⁹ Itanğa neqä kñuä indqänqä yänänäqñqe, Kraisi Ique ävanä hinuä äqänanä pmeqe, yätamäkkqe, qua täu hänđä äpmenänğanänqä etanđgutqe, ämaqe, nenyänqe, huäqä kiinđä wunänä. Ga quwqä huäqä-hunqä iinji, eeqänänji ämäwqätäunä.

²⁰ Iinji hmanji. Ymisarñä wäunjuä du yäuä kinganä iqäqäpani, ämaqä pizqä äpäkombqä iqua anđi vauqänqe, Kraisi Iqu äpäkonğqetani, Goti Hanjuwä Iqu Ique ganä anđi äyä ävauqumuatqä. ²¹ Ii tiinji. Äpäkonqä ämaekqe, ämaqä hñqu etanđqeta, anđi vauqänqe, ii ämaqä huiziquvi. ²² Ämaqä eeqänänđä, Atamä iquesanä äpäkonätqänjuwäpa, anğumä hänđä vauqumuatqänqe, Kraisi Iquesanänqe. ²³ Itanğa eeqänänji, kiqänğa-kiqänğayi. Ämaqä kinganänji, ii Kraisi Iquvi. Qänakndanji, Iqu qua täunqä anđu quvepäniqänğa, ämaqä Iqueqänänđä iqua, anđi vaupnuwi. ²⁴ Itañi yoqä naqä-tänjätä, yänänäqñqä-tänjätä eeqänänđä äpmenjuwä iunji, Kraisi Iqu qui imäkäqetani, nätmatqä eeqänänji miqänqe, Goti Kaniqea hipa iu väniqe. Ii hiunji yäpakiyi. ²⁵ Ii tiinđä etanđgiyi. Kraisi Iqu, Iqueqä mäkähunqä iquau, Iqueä yäpä iqinyä äpmuatetqänğanqä, nätmatqä eeqänänji äpakänä ämiqa uwqäniqe. ²⁶ Mäkä

iini qäpu etanga, yäpaki äpäkonqä ique hämänä hma imäkänique. ²⁷ Iinqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi tii äqänä. “*Iqu nätmatqä eeqänäñi, Iqueqä yäpä iqi ekqeä.*”† Kukñuä iqu, tiinjä ätätä ätqi. Nätmatqä eeqäpnäñi, Goti Iqu Kraisi Iqueqä yäpä iqi eätäqänqanji, Iqu Iqueqä-kiuäñi yäpä iqiñi maenqä ma ikqe. ²⁸ Itanga nätmatqä eeqäpnäñi Iqueqä yäpä iqi wiqanqutqänqanji, Ymeqä Iqu Kiqä-kiuäñi, Goti Iqueqä yäpä iqi enänique. Goti Iqu nätmatqä eeqäpnäñä, Ymeqä Iqueqä yäpä iqi hiñuiqänä ekqe, Ymeqä Iqu, Goti Iqu eeqänäñä iuñi äminiqñqä e imäkänique.

Ämaqä pizqä iqua, anqu mävuauñqä etanqutqe, änäänqe?

²⁹ Ämaqä hñqua, pizqä iquau yätamäkqenqe, asñä ämetqänä. Itanga ämaqä ae äpäkombqä iqua, anqu mävuauñqä naqä-qakuänä etanqutqe, ga ämaqä asñi, pizqä iquau yätamäkqenqä ämetqänuwä iqua, äänä imäkpnuwänqe? Inji iqua asñi, iinjä iquauñqe, suñqä ämetqänä? ³⁰ Tiinjä-pqä inänji. Ne kukñuä äñgui awä ätuätunquä imñi, qu qui nemäkñqä itqänuwitanji, qae mäpmeqä, hanjä-iqä qäpisa-qäpisanji, suñqä ämetqänju? ³¹ Nyämaqäüä, nyi hea ique-iquenji, pizqewä ae äyä äpäkonäqisätqänä. Inji neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu, hesä anä pmetanqenqä nyi yeeqä naqä-qakuä itmä, sä etqä. ³² Itanga nyi hiveqä-yaqueqä hiqiyqä Epäsäsi du äpmeñuwä itä mäkä äunqque, ii nyi ñqä änyinqä dutanä imäkkqä etanqutqe, yätamäkqä iquesanji squä mamniqäwä? Ii tiinji. Ämaqä hñqua kukñuä tii ätätqänä. “*Awiñga päkonatunqeqä. Inji ne täñganji, buayätä eqätä gmanguatunquänänñiqä.*”‡ Ämaqä, äpäkombqä iqua anji mävuauñqä etanqutqe, kukñuä iini qänaknä ianä. ³³ Ämaqä hiqä kñuä äñgui qui emäkätqänuwä iquauñi, hiñuinä mäqunquä pambu. Kukñuä hñqu tiinjä äwi. “He

† 15:27 Apqä Bukä 8:6 ‡ 15:32 Asayä 22:13

ämaqä ququvqänäjä hñquatä näueqä imäknäpu qañä anä ikipiyitanji, iqua hiqä suqä äñgui yuuwä hetäupñqäuä.”
³⁴ Hesañä hñqua, Goti Iquenyqä naqä-qakuä maññqä etañguwiñqe, he suqä qäyunäñji ipu, kñuä jänänänjinä indqänäpu, suqä quvqe vquatämäupu. Nyi kukñuä iñji, womba etapätmä etqä.

Huiwä anji vauqe, aañä huitaññqä

³⁵ Inäqe ämaqä hñqu yatñqä tii iänä. “Ämaqä pizqä qua äptepqä butañji angumñji häñä-pmeqañqe, Goti Iqu qunji, äänä imäkätä vauqumuatäniqäwä? Huiwi, äk-itañji nyqä vauqumuatäniqäwä?”
³⁶ Si kukñuä iñji, qäyasäqi ätnä. Nätmatqä piikä hmbu qua mämä vowä ämäuesqe, piikipu pizqä ganä iqanga, baki inga äukauänä.
³⁷ Si sñgumetqänjä-qe, ä ipñqä käukuä piikänjä-qe vowä ämäuesqe, si piikinä vowä ämäuenji. Inäqe kiqä baki, piikä ique asänänjä iñññqä ma, huitañä äukauänä.
³⁸ Piikä iñjä iqueni, Goti Iqu Iqueqä äwiñqä iuta, Kiqä-käuä imäkqanğqetani, kiqä baki, huiwä kiqä-tänjä hiänä. Itanga piikä ique-iqueni, quwqä bakiuqä huiwi, aañä qäyunänññqä vquänä.

³⁹ Nätmatqä eeqänänji, qu huiwi naqä-hñqunä miñqä iñä. Ämaqä iqua, hiveqä-yaueqä iqua, yññä iqua, itanga hämapäkä iqua, quwqä huiwi, huitänjä-huitañä änyänjä.
⁴⁰ Itanga, nätmatqä huiwä-tänji, hui qäukuä haqä yätu witangi, hui qua iu äwi. Itangi nätmatqä qäukuä haqu yätu äwiñqä iuqä qeqätqe, qua iu äwiñqä iuqä qeqätqe-tänji, asänänjä ma, huitañä-huitañiyi.
⁴¹ Mäptqe, qeqätqe, kiqä-tänjä etanga, qañui, kiqä qeqätqe, huitañä-tänjiyi. Itanga qätäqueqe, huitañä-huitañä epiyitanji, qeqätqe, quwqä-quwqä-tänjiyi.

⁴² Huiwi huitañä-huitañä ii enqä-panji, ämaqe pizqä äpäkonäpu anğu vauqe, asänänjä iñji. Ämaqä huiwi qua äptepqe, piyanäweqe. Inäqe huiwä qua-mända

anġumä vauqe, piyaŋä mäweqä yänä. ⁴³ Ämaqä huiwä qua äpŧepqe, ii womba vqetä yänänäqŋqä maeqätänqe. Itanġa huiwä qua-mända anġu vauqe, yoqä naqä-tänjätä, yänänäqŋqä-tänjätänqe. ⁴⁴ Huiwä qua äpŧepqe, ii qua täu pmeqänqe. Itanġa huiwä anġumä vauqe, ii Dŋä Äŋguä Iquesa eä, dŋä iquvi. Huiwä qua täu pmeqänqe, naqä-qakuä eänqetani, huiwä Dŋä Äŋguä Iquesanä-pqe, naqä-qakuä inä eä. ⁴⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunġi, kukŋuä tiinġi tuwanuä äqänä äwi. “Ämaqä hiŋuiqänġä Atamä iqu, hänä-pmeqä-qu ekqeä.”[§] Itanġa Atamä Qänakŋä Iqu, dŋä eätä, ämaqä du hänä-pmeqä-vqänqä äyä ekqe. ⁴⁶ Ämaqä Dŋä Äŋguä Iquesanä Iqu, kiŋganä hiŋuiqä ätimäukqä-ma, ämaqä qua täu pmeqänqä iqu ganä timäuqanġa, Dŋä Äŋguä Iquesanä Iqu qänaki ätimäukqe. ⁴⁷ Atamä hiŋuiqä ätimäukqä iqu, Goti Iqu qua itä imäkkqä eä, qua iutanġä iquvi. Itanġa Atamä qänaki ekqä Iqu, qäukuä haqä yätutanġä Iquvi. ⁴⁸ Ämaqä eeqänänġä qua iutanġä eänjuwä ii, qu ämaqä qua iuta ätimäukqä iqu enqä-panġä asänänġä iinġiyi. Itanġa ämaqä eeqänänġä qäukuä haqä yätutanġä eänjuwä ii, qu Ämaqä qäukuä yänġisanġä Iqu enqä-panġä asänänġä iinġiyi. ⁴⁹ Inġi tänġani, ne ämaqä qua iutanġä ekqä iqu enqä-panġä, asänänġä eänque, inġi qänakndanġi ne Ämaqä qäukuä haqä yätutanġä Iqu enqä-panġä, asänänġä iinġä hianique.

⁵⁰ Nyämaqäüä, nyi, “Ii tiinġä etanġi” etqä. Nätmatqä pizqä yätŋqä hui, nätmatqä pizqä miqä iqueunġi, mämeqä itä, anä mäpmeqänqe. Iutanġi huiwä pizqä yätŋqä itäqetanġi, Goti Hanjuwä Iqunä ämitŋqä yänġinġi, nätmatqä wänqä-qäpu mämeqä itä, anä mäpmeqänqe.

⁵¹⁻⁵² Nyi kukŋuä zä äwiŋqä hŋqu hetmqä iqäqä-qae, qätä nyipu! Ne eeqänänġi, pizqä hämänä mapäkoŋqä yanicuä etanġqä-qe, hääwä yäpakiqu tii tämäuqanġani, neqä hiŋui hikueä ptqä maqänä äqiyqu-panġi, neqä huiwi,

§ 15:45 Ipäqäkqe 2:7

iinjä itä kunmäknäniqe. Hääwi iinjä tqangari, pizqä äwämitpqä imdani, pizqä anjumuñi mapäkonqanqä anji vaupnuwi. Injani neqä huiwi änyä-hänjä kunmäknäniqe. ⁵³ Huiwä qui imäknätä äpäkonätjgä tq, qui mimäkñqä itä hänjä hea ique-ique pmetäniqä diñqe, änyä-hänjñqä äkunmäknänjñqä. ⁵⁴ Huiwiq, iinjä ae äkunmäknänjñga, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänjñqä tiñi, qäyunä timäuanä.

“Goti Iqu mäkä yänänäññqänänjä itä, äpäkonqä iqueni ämäwqätäuiqä.”*

⁵⁵ *“Äpäkonqä iquki, tqä yänänäññqä ämaqe ämäwqätäutñqe, äññiyi? Äpäkonqä iquki, si ämaqä zi miqutesiñqe, äññiyi?”†*

⁵⁶ Äpäkonqä iqueqä zi, ii suqä quvqe, qenyänji. Itanğa suqä quvqä iqu kiqä yänänäññqä meqe, ii kukñuä-suqä iquesanji. ⁵⁷ Injñqe Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, mäki ämäwqätatunquä inemäkätñqenqä, ne “änñuiqä” ätuanä.

⁵⁸ Injñqe, ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, nätmätqä hui ktäqä-ktäqä meqiyänñqä yänänäññqä tqäutñqe. He Naqä Iquenyqä wäunjuä dñä huqä ii imäkätqänjuwi, hiñgi meqänñqä ma, qakuä-tänjä iññi. Mä iññqe, hea etä zä ävätä, Naqä Iqueqä wäunjuññqänä kñuä neyquätññqänänji.

16

Jerusälemä äpmeqä iquau yätamäkqenqä, mbqä aquvä qänñqä ätukqenqä

¹ Tänganji nyi he Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä Jerusälemä äpmeñuwä iunqä mbqä aquvä qänñqä iññqä kukñuä hetmqe. Ii imäkqänñqe, nyi ämaqä Goti

* 15:54 Asayä 25:8 † 15:55 Hosiya 13:14

Iquenyqä qua naqä Galesiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquau ämotquakqä-pa, he-pqe asänä imäkqäpñqe. ² Nyi anğumä äpmqänğani, he iquau wipñqe aquvä maqiyäqisqä ipnuwänğä manyinğanğqetani, wikä ique-iqueqä hiunji kinğanänjä iquerji, hñqunä-hñqunänjä-quenä, mbqä ämepiyi, iwäsäupu, hiqä anju prğqä eqäpñqe. ³ Nyi iqi ae ätimäutmänğani, ämaqä he atäunjuä ipqä iquauñi, hiqä nätmätqä iinjitä, nyaqä tuwanjuä äqämqetä, äma upñqe, ävätmä Jerusälemänğä ändowatmniqe. ⁴ Itanğa nyi-pqe, du qäyunğä äwqñqe anğua hiqanğutqe, iqua nyitä anä wanique.

Poli iqu, Korinä timäuniñqä ätukqenğä

⁵ Itanğa nyi qua naqä Masendoniya iu äpmeñuwä iunğanä hiñuä äqunäkämitanji, qänaki, emamniñqe. ⁶ Nyi mañğqä eñä. Hesänji hiunji hmbuñi anä pmeniquti? Ä äsqinyqä evämamqä iqanğani, he nätmätqä qarñä ändma wätñqä iunji, yätamakqä nyipnuwänğä diñqe, yunjuä naqänänjä äqunätä, iiqä qäpu päwqanğanğä, äpakänä hesä anä pmeniquti? ⁷ Nyi hñqäqinyqä äwätmänğani, he kukñuinä etmä, maqänä maiqutäuqänqe, manyinğqi. Injäqe Naqä Iqu nyi hesä anä pmeqänqe, hiñuinä ñqänğanğutqe, nyi hesä anänji, hiunji kuapänä pmamniñqä änyinği. ⁸ Nyi Epäsäsi täuñi, hiunji naqä “Pendikosiuä” ätmñuwä iqu ätimäuqanğanğä pmetmä. ⁹ Äpmeñqä täqinji, ämaqä kuapänänji, nenyqä mäkänğä qäyä itqätanğuwäqe, nyi qokä-apäkä huiñi, Goti Iqueqä ämaqänä epñqä yätamakqä wimqä diñqe, nyinyqä hänaqä inği. Iinñqe, täqi pmetmä.

¹⁰ Timoti iqu henyñqä äquvepqe,* iqu henyqä zä miqä yätñqe, he yeeqä ävätmepu anğuanä mipu. Nyi iinğä etqe,

---

* **16:10** 1 Korinä 4:17

iqu Naqä Iqueqä wäurui, nyi itnqä-ma asänä imäkätñqä-qu etanji ätqä. ¹¹ Iqu iqi emeqanğani, hesanä hñqua, ique yeeqä mävatmeqä iqä diñqe, hñuinä mäqunquä pa iqäpnä. Itanğa iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä pññqä diñqä hñuä äqunmä pmamniqe. Inñitani iqu nyi anğumä änyimetñqänä evämeqanğani, iqueqä qanğä wätñqä iunji, äwqä hanğua änyä wätñqänä yätamakqä väwqatqäpnä.

¹² Tanğani nyi kukñui, neqä neyämaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyämaqä huiziquatä henyqä quvepñanqe, nyi iqueni kukñuä yänänäqñqänänğä ätuätñqä-qe, iqu tanğanqe, mäwiñqä itqäuä. He emetñqe, hiunji hñque, iqu, 'Tanğani qäyunjqä' kñuä vqanğa, inğa emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänqä diñqä, kukñuä yäpakä ätkqenqä

¹³ He anğuanä ätäuqämepu, quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, itanğa zä miqä, yänänäqñqä tqäutñqe. ¹⁴ He nätmätqä eeqänänğä imäkäpiyä iunji, huiziuñqä qeqä emänätäqä iuta imäkkäpñqe.

¹⁵ Nyämaqäuä, nyi he evauqumuatmqä änyinğı. Stepanasi† iquenyqätä, huizi iqueqä anju anä äpmeñuwä iunqätänji, he näqñqe. Hiqä qua naqä Äkaiya iunji, iqua quuvqä ganä eqiyäpu, ga quwqä-quwä wäurui, Goti Iqueqä ämaqä iu yätamakqä vqänqä, ämakuwi. ¹⁶ Itanğa he ämaqä iquautä, itanğa huizi, wäuruä asänä itqänuwä iquautänji, iquauqä yäpä iqi pmetññqä änyinğı. ¹⁷ Korinä iu äpmeñuwä iquenä, yätamakqä nyiyqänänji hma etanğuwänğa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanğa Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqä anji ämequwiñqe, nyi aquvänä iqä. ¹⁸ Iqua yänänäqñqä he emäkkuwä-pañi, nyi-pqe inä nyimäkkquwi. Inji he ämaqä iinğä iquauñqe,

† 16:15 1 Korinä 1:16

“Ämaqä qäyunänjä iquayqä” kŕjuä indqänäpu, äŕguä itquapŕqe.

“Ne henyqä hui mimäuqä injunä” tqeŕqä

¹⁹ Jisasi Iquenyqä qua naqä Eesiya täu aquvä äqänätqänjuwä iqua, qu, “Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä. Itanğa Akuila iqtä, Presilatä, itanğa ämaqä Jisasi Iquenyqä iyaquiyqä aŕju aquvä äqänäqäsätqänjuwä iquatä eeqänä, “Yää ŕquauä! Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä. ²⁰ Neyämaqä täqinjä eeqänänjä iqua, “Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä. He äminäpiyänğanj, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä ingpŕqe. ²¹ Poli iqunä, henyqä hui mimäuqä itmä, kukŕjuä tä, tuwanui nyi ŕqä hipaitä äqiyqä. ²² Inji ämaqä tqu-tqu, Naqä Iquenyqä mäwiŕqä iänqä iquenji, Goti Iqu qui iwimäkätŕqä änyinji. Iyää, Naqä Iquki, si biyä! ²³ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä äŕguänänji hinji vqe, etapquä. ²⁴ Itanğa nyi ŕqä-näuänji, Kraisi Jisasi Iqtä ämuänmitanji, ŕqä äwqe, he eeqänänjuenä etapqä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Oct 2021 from source files dated 18 Aug 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac